

KRIJGSGESCHIEDKUNDIGE STUDIE OVER DE VERDEDIGING
DER BATAAFSCHE REPUBLIEK IN 1799

DOOR

G. J. W. KOOLEMANS BEIJNEN.

(Vervolg van N°. 3, bladz. 148.)

Van de batterij de *Revolutie* tot aan den Hoek van *Holland* vond men langs de kust bij de voornaamste dorpen opstellingen voor twee, somtijds voor meerdere stukken geschut, die intusschen voornamelijk tot het doen van seinschoten bestemd waren. Sommige van die opstellingen worden in de correspondentie met den naam van batterijen bestempeld, en zoowel het aantal stukken geschut als het aantal daarbij gedetacheerde artilleristen schijnen aan te duiden, dat die eventueel ook bestemd waren om enkele schepen van de kust af te houden of pogingen tot landing met enkele sloepen te keer te gaan.

Speciaal als zoodanig vermeld, vond ik de kustbatterij aan den Hoek van *Holland* (1), waaromtrent in het Rapport van den kapitein-ingenieur G. G. SIDERIUS, den kapitein van de artillerie VAN DEVENTER en den luitenant bij de marine WOLTERBEEK, den 17den Mei 1796 aan het Comité tot de algemeene zaken van het Bondgenootschap te lande uitgebracht (2), nog voorkomt:

't Zuidelijkste der gaten is de Maas. De diepte, waarbij de grootste schepen binnenloopen, is aan den kant van den Lande van *Voorne* en wordt aldaar gedekt door genoegzame batterijen, die ruim de breedte van dat vaarwater bestrijken, en inkomende schepen kunnen vervolgen tot bij de haven van *Den Briel*. Aan de zijde van *Holland* is niet als een smal uitlopend gat, bekend onder den naam van 't Maassluische diep. Gansch ondiepgaande vaartuigen kunnen alhier met laag water moeilijk passeeren, zijnde alsdan niet meer als $4\frac{1}{2}$ voet water. De batterijen *De Hompel* binnen den Hoek en de 4 kanons op den Hoek van *Holland* zullen, indien men genoeg militairen houdt in de naburige dorpen, die op het eerste sein deze kunnen assisteeren, wel voldoende zijn om het gevaar aan die zijde te keeren.

(1) Ministerie van Oorlog, Archief der Genie, Nederland Litt. N. N°. 74.

(2) Ministerie van Oorlog, Archief der Genie, Kusten van Holland. Litt. H. N°. 47.

De batterij *De Hompel* of aan *De Hompels* (eene door eene duinenrij ingesloten laagte binnen den Hoek van *Holland*), N. N. W. van de batterij aan het *Steenen Bak* op *Voorne*, schijnt aangelegd te zijn met het doel om met laatstgenoemde kruisvuur te brengen in den ingang van De Maas; doch werd reeds in 1799 daartoe onvoldoende gerekend. Of de bovengenoemde 4 kanonnen op den Hoek toen nog aanwezig waren, heb ik niet kunnen nagaan. In de *Memorie betreffende eene gehouden conferentie door den A. v. O. G. J. PIJMAN met den Generaal en Chef BRUNE, den Generaal DARDENNE, den Kolonel der Genie ST. JULIEN, den Inspecteur-Generaal der Artillerie PARAVICINI-DI CAPELLI en den Directeur-Generaal der Genie VAN HOOFF*, dd. 9 Augustus 1799 (1) wordt medegedeeld: »De batterijen aan den Hoek van *Holland* behooren meer beschouwd te worden als een seinpost dan wel als positie van defensie, als zijnde te verre afgelegene van het vaarwater in den mond der Maas en kunnende derzelver vuur toch niet croiseeren met dat van het *Steenebaak*.” De ligging van *De Hompel* is aangegeven op een kaartje, behoorende bij eene memorie van KRAYENHOFF dd. 10 April 1800, inhoudende een project voor eene goede militaire positie, om den vijand het doordringen te beletten, wanneer hij aan den Hoek van *Holland* mocht komen te landen (2).

Uit dat project blijkt, dat zij bewapend was met 6 twaalfponders; doch ook daarin wordt voorgesteld haar te slechten. In 1799 was evenwel aan den Hoek nog een detachement Bataafsche Artilleristen, hetwelk in Juni werd gecommandeerd door den 1sten luitenant der Bataafsche Artillerie HERMANS, die den 16den dier maand aan den A. v. O. schreef (3):

Daar door gedurige en aanhoudende winden deze batterij, bestaande uit stuifzand, dagelijks meer en meer afneemt — en door de droogte en oudheid de schanskorven en het vlechtwerk zeer defect worden — verzoeken nieuwe materialen, wanneer ik naar mijne vermogens alle moeite zal aanwenden, om de batterij in goeden staat en orde te helpen brengen.

In het project, den 24sten Juli 1799 door den kolonel ALTHUYSEN aan den A. v. O. ingediend, om eene allernoodzakelijkste geregelde orde in het detacheren van de respectieve compagnieën der Artillerie-bataljons te verkrijgen (4) komt het detachement Artillerie aldaar voor met eene sterkte van 1 officier, 1 bombardier, 1 korporaal en 24 kanonnières.

Een aanteekeningboekje van den 2de luitenant der Artillerie N. VAN DER WIJCK (5) geeft eenige aanwijzingen betreffende de batterijen bij *Ter*

(1) Ministerie van Oorlog. Archief der Genie. Nederland. Litt. N. N°. 75.

(2) Ministerie van Oorlog. Archief der Genie. Nederland. Litt. N. N°. 72: Verzameling van Rapporten aan het Comité tot de algemeene zaken van het Bondgenootschap te lande en aan den A. v. O. betreffende 's lands verdediging door den Directeur-Generaal H. VAN HOOFF, N°. 39.

(3) Relatieven tot het Verbaal van den A. v. O. Dept. Mil. Juni 1799.

(4) Relatieven tot het Verbaal van den A. v. O. Dept. Mil. Juli 1799.

(5) Mij welwillend ter inzage verstrekt door den kapitein bij het Reg. Gren. en Jagers, Jhr. A. L. F. T. VAN DER WIJCK.

Heyde. Genoemde luitenant voerde aldaar in 1798 het bevel over een detachement van 2 bombardiers, 2 korporaals en 15 kanonnières, benevens 2 ordonnansen van het 11de Regiment Chasseurs à cheval. Den 10den April van dat jaar gaf hij een order uit, dat in cas van alarm een bombardier en vier man zich moesten begeven naar de batterij bij *Ter Heyde* (2 ijzeren kanons à 12 ℥ met 48 kardoezen, 66 blikkedoozen, 2 tonnen gevuld met kruit en 120 pakjes infanterie-patronen), een korporaal en vier man aan de batterij bij *De Kaap* (2 ijzeren kanons à 12 ℥, 50 kardoezen, 25 blikkedoozen, 56 kogels, 23 vuurpijlen en 1 ton gevuld met kruit), en een bombardier, een korporaal en 7 kanonnières naar de achterste batterij (2 metalen kanons à 12 ℥, 200 kardoezen, 66 blikkedoozen, 64 kogels, en 2 metalen kanons à 6 ℥, 91 kardoezen, 115 blikkedoozen, 27 kogels, 2 tonnen gevuld met kruit). In Mei d. a. v. werd hij door een detachement Fransche Artilleristen afgelost, hetwelk den 15den Augustus 1799 werd aangevoerd door den luitenant MONTAGNIER (1).

In het memoriënboek van DARDENNE (Rijksarchief) komt eene *Mémoire sur la défense des côtes des Provinces d'Hollande et de Zélande* voor, die ook te vinden is in het Archief der Genie aan het Ministerie van Oorlog (2). Daarin wordt eene uitvoerige beschrijving gegeven van de toenmalige (1795) gesteldheid der kusten en de middelen ter verdediging aldaar, waarbij ook de seinstations langs de kusten worden opgegeven, met vermelding der voorhanden middelen om signalen te geven.

Van het Noorden te beginnen worden daarin genoemd:

Kijkduin met 2 ijzeren achtponders, vuurpotten, vuurpijlen en een oven (*fourneau*), die den geheelen nacht brandt;

Calantsoog en *Camperduin*, ieder met 2 ijzeren achtponders, vuurpotten en vuurpijlen;

Egmont aan Zee idem en bovendien 2 ovens (*fourneaux*), die den geheelen nacht branden;

Wijk aan Zee, *Zandvoort* en *Noordwijk aan Zee* met 2 ijzeren twaalfponders, vuurpotten en vuurpijlen;

Katwijk aan Zee idem en daarenboven een vuur, dat den ganschen nacht brandt;

Scheveningen, *Terheyde* en *Kaap Wagt* (vermoedelijk dezelfde kaap, waarbij volgens het aantekeningboekje van den luitenant VAN DER WIJCK eene batterij lag) met twee ijzeren twaalfponders, vuurpotten en vuurpijlen.

Al deze posten, zelfs met toevoeging van eenige andere, schijnen in 1799 nog bezet te zijn geweest. In bovengenoemd project van den kolonel

(1) Ordinaire correspondentie van JANSSENS. Ingekomen brieven. 1799.

(2) Kusten van Holland en Zeeland. Litt. H. N°. 44. Aldaar is het onderschrift: Rédigé le 3 Floréal l'an 3 de la République française (22 April 1795) une et indivisible par le chef de brigade du Génie (signé) VEBINE. Al spoedig na hunne komst alhier hebben de Franschen zich dus van de kustverdediging goed op de hoogte willen stellen; en DARDENNE zal, toen hij commandant van de kust was in *Noord-Holland*, copie van die memorie hebben doen nemen.

ALTHUIJSEN komen als detachementen Bataafsche Artillerie aan dat gedeelte van de kust, behalve bij den Hoek van *Holland*, nog voor bij *Katwijk* en *Noordwijk* 1 bombardier, 1 korporaal en 12 kanonnières, bij *Zandvoort* 1 bombardier en 6 kanonnières, bij *Scheveningen* 1 bombardier, 1 korporaal en 12 kanonnières, terwijl in de aanmerkingen van den sterkte-staat van de 1ste Divisie, dd. 7 Juli 1799, wordt vermeld: »van 't tweede bataljon Artillerie de 2de luitenant HERMANS en de aide-chirurgijn S. S. ZEMBACH op *Tewel* gedetacheerd, *Egmond aan Zee* 1 korporaal en 2 kanonnières op den seinpost, alsook op de seinposten te *Bakkumerduin*, *Wijk aan Zee*, *Brisaap*, *Camperduin*, *Petten*, *Zanddijk*, ieder 2 kanonnières, *Calantsoog* 5 kanonnières.” Bovendien had men toen, zooals we nader zullen zien nog betere, meer volmaakte middelen om spoedig berichten over te brengen.

Weinig bekend is 'het, dat het aanvankelijke voornemen van de Engelsche Regeering is geweest, de landing te doen plaats hebben op het eiland *Voorne*. Hoe geheim zulks is gehouden, toch schijnt er iets van te zijn uitgelekt. Althans men was er voor op zijn hoede. Den 1sten Fructidor (18 Augustus 1799) schrijft DARDENNE aan GOUVION te *Utrecht*:

Vous pouvez ainsi que vous le proposez envoyer une compagnie de la 42ième $\frac{1}{2}$ brigade à *Culembourg*; je préférerais cependant qu'elle fût à *Woerden*, parce que là elle serait plus à portée de se rendre ici (d. i. in *Den Haag*) en cas de besoin, parce que nous craignons que l'ennemi n'ait des projets sur l'île de *Voorn*.

. Je vous prie de m'annoncer l'arrivée de la cavalerie Batave à *Utrecht*.

Vijf dagen te voren had hij aan denzelfden geschreven:

J'ai l'honneur de vous prévenir, mon Général, que par ordre du Général en chef j'ai mandé au Général DU MONCEAU de rassembler à *Utrecht* le régiment de Dragons bataves et 2 escadrons du 2e régiment de Cavalerie de la même armée, brigade du Général VAN BOECOP.

Cette troupe étant dans le ressort de votre division se trouve naturellement sous vos ordres, vous observant néanmoins que sans une extrême urgence vous ne pouvez en disposer, vu qu'elle n'est rassemblée à *Utrecht* qu'afin de la porter le plus promptement possible où elle sera jugée nécessaire par le Général en chef.

Ook dit bericht wijst in verband met het voorgaande op een bij de hand houden van troepen met het oog op eene landing in *Zuid-Holland*, meer dan in *Noord-Holland*.

Vooraf met het oog hierop is het niet van belang ontbloot, na te gaan, hoe de toestand der verdedigingsmiddelen was op de eilanden.

Wij zullen aanvangen met *Voorne*. De daarover gevoerde correspondentie

werpt tevens een eigenaardig licht over enkele militaire toestanden. De memorie van VERINE (1) schetst den toestand in April 1795 als volgt:

Des îles de *Sud Hollande* et de *Zélande*.

Voorn.

La Meuse à son embouchure vis à vis le *Steenbaack* a une lieue de largeur. La passe pour y entrer est à 150 toises en suivant la côte qui longe la tour de *Steenbaack*. Cette tour ou fanal a à son pied une batterie de 12 pièces de 36 et de 2 de 12, dont l'assortiment est le même qu'au *Helder* à l'exception des magasins à poudre pratiqués dans l'épaisseur des digues. Cette batterie est en bon état; il en est de même de toutes celles qui existent dans cette île et dans celle de *Goeree*; ainsi pour éviter les répétitions nous n'en parlerons pas davantage. Cette batterie a pour objet de garder l'entrée de la Meuse, où en plusieurs endroits il n'y a que 12 pieds d'eau à marée basse et où par conséquent les frégates n'entreraient pas sans quelque peine. Ainsi cette batterie, qui est si considérable, pourra bien remplir son objet.

De la batterie ou tour de *Steenbaack* à la batterie de *Quack* il y a quatre lieues par un estran de sable ferme; plusieurs bâtiments de transport protégés par des chaloupes canonnières (qui ne prennent ordinairement que 6 à 7 pieds d'eau) pourraient près de *Vlooder Vuur* venir tenter un débarquement sur l'estran qui en ce lieu est très grand. Leur entrée se ferait par un canal près de l'origine du banc nommé *Ouest-plaat*, qui va joindre l'embouchure de la Meuse. On aurait désiré y placer une batterie, mais la mobilité des dunes ne le permettant pas, on placera à *Oostvoorn* une demi-compagnie d'artillerie légère pour couvrir ce vide.

Quant à la défense de la côte on placera un escadron de cavalerie à *Rocanje* et trois compagnies de tirailleurs dans les hameaux derrière les dunes et pour l'intérieur de l'île on détachera à *Oostvoorn* 3 compagnies du bataillon qui sera en garnison à la *Briel*; et de celui qui sera à *Helvoet* deux compagnies iront à *Nieuw-Hoorn* et une autre au *Quack*. Ces compagnies soutiendront la troupe qui aura reçu l'ennemi avant elles, et devront se retirer vers leurs bataillons, si elles y sont forcées.

La batterie de *Quack* de 12 pièces de 36 est une espèce de fortin en terre, fermé à la gorge par fossés, barrières et palissadement; elle a pour objet de battre et d'enfiler le passage qui est entre le banc nommé *Hinder* et l'île de *Goeree* et qui forme l'entrée de la rade de *Helvoet*. Si cette batterie était bien faite et bien assortie et qu'il en existât une au *Point mauvais*, on peut assurer que la rade d'*Helvoet* serait entièrement fermée par des feux bien croisés.

On vient de placer un cutter en station dans le canal de *Goeree*.

Une descente à l'île de *Voorn* ne suffirait pas pour s'en rendre maître; sa possession complète dépend de la prise des deux places de la *Briel* et d'*Helvoet*.

(1) Ministerie van Oorlog, Archief der Genie. Nederland. Litt. N. N°. 74.

La *Briel* est un ennéagone irrégulier; tous ses fronts sont en terre avec fossés pleins d'eau, demi-lunes sur cinq courtines et sans chemin couvert. Le front de la porte d'eau est le seul en maçonnerie; il a demi-lune, chemin couvert et avant-fossé; le front de la nouvelle sortie n'a pas de demi-lune, mais il a un chemin couvert et une place d'armes rentrante. Cette place comme toutes celles de la *Hollande* n'est forte que par ses inondations, dont voici le mécanisme.

L'écluse du sud où les eaux arrivent de la mer en traversant la ville entretient l'eau dans les fossés. Entre les bastions de l'Ouest et celui du magasin à poudre l'eau se répand dans la campagne par un canal; elle peut être tendue à une lieue autour de la ville et elle est retenue d'une part par le *Walse Zeedijk* et de l'autre par le chemin d'*Helvoet*. L'inondation de l'autre partie s'entretient par l'eau de la mer qui après avoir été introduite par l'écluse du nord se répand par les fossés et par des coupures qui y sont pratiquées, dans la campagne. Le chemin d'*Helvoet* se trouve à marée ordinaire être à fleur d'eau, en sorte qu'on ne peut venir sur la *Briel* que par les deux digues (nommées?) ci-dessus (1) ou par le terrain humide, qui est entre elles (2) du côté de la Meuse et qui provient des laisses de l'estran. C'est là la partie la plus faible de la ville; c'est pour cela sans doute que les fronts en sont plus soignés. En cas d'attaque il faudrait sur une longueur de 50 toises raser les digues à fleur de l'inondation, afin d'empêcher de s'en servir pour y cheminer. Il faudrait aussi une pièce à revers inaccessible (comme elles sont construites à *Landau*) dans le *Murwenoort* ou lieu mou (3), pour rendre cette place très difficile à prendre par la difficulté qu'il y aurait alors de cheminer sur les digues sans prêter le flanc.

La *Briel* comme *Helvoet* est très bien approvisionnée en munitions de guerre, mais l'une et l'autre ont une quantité d'artillerie quadruple de ce qu'il faut pour leur armement; ni l'une ni l'autre ne renferment un logement vouté à l'épreuve de la bombe.

La place d'*Helvoet* couvre une rade de 4 lieues de long sur $\frac{3}{4}$ de lieue de largeur; on répare et arme dans le bassin qu'elle renferme des vaisseaux

(1) Het komt mij voor, dat de naam van een dier dijken is uitgevallen.

(2) Door duidelijkheid munt de beschrijving van dit *mécanisme* niet uit. De *Walse Zeedijk* heb ik op niet een der geraadpleegde kaarten gevonden. Het meest waarschijnlijk komt mij voor, dat er mede bedoeld wordt de *Zwartewaalsche Maasdijk*, en dat het eerste gedeelte eene inundatie aanwijst zuidooswaarts van *Den Briel* (Polder *Nieuwland*, Vekhoeksche Polder, Polder *Oude Gooten*); terwijl onder het *andere* gedeelte moet worden verstaan de inundatie noordwest-, west- en zuidwestwaarts van *Den Briel*. De beide bedoelde dijken kunnen dan zijn de *Zwartewaalsche Maasdijk* en de *Zeedijk*, welke zich van uit het noordwesten naar *Den Briel* wendt. Beide loopen uit op de vestingwerken en het terrein daartusschen (noord- en zuidwaarts van de haven) zal het drassige (humide) terrein zijn.

(3) In spijt van deze nadere verklaring, waarachter in het exemplaar van het Archief der Genie van het Ministerie van Oorlog nog tusschen twee haakjes staat: «dont le nom indique la nature du terrain», zal hier wel bedoeld zijn de polder *Meeuwenoord* ten N. W. van *Den Briel*, die onder denzelfden naam op bovengenoemd kaartje voorkomt, waarop de batterij aan *De Hompels* is geteekend.

de guerre jusqu'au port de 60 canons; elle contient des établissemens de marine tels qu'un arsenal et magasin de mâts, de cordages, ancrs, voiles et tout ce qui appartient aux vaisseaux; elle est revêtue dans toute la partie qui fait face à l'estran. Entre les batardeaux, qui sont aux angles flanqués des bastions 4 et 8, l'estran est inondé par les marées. L'eau des fossés vient des deux petites écluses qui sont vis à vis les flancs du front de l'entrée du Chenal. Le reste de la place n'est pas revêtu; il y a une berme et une palissade à son pied. L'eau de l'inondation de la campagne provient d'une grande écluse, qui tire ses eaux du bassin et qui est située à gauche de la porte de la *Briel*. L'inondation est retenue par deux digues, l'une de *Quack* et l'autre d'*Ouest* (1); il serait à désirer que les bastions et demi-bastions de la partie droite de la ville eussent des cavaliers comme ceux de la partie gauche pour éloigner plus facilement les approches sur les digues. L'armement de la place a une superfluité de canons et il y manque des mortiers. De la pointe du *Quack* à la plus proche de celle de l'île de *Goerée* il y a une lieue; ce passage est séparé en deux par un banc de sable, nommé le *Hinder*, de manière que le canal le plus près de l'île de *Voorn* est le moins large et le moins profond et que celui qui avoisine l'île de *Goerée* et qui a 30 ou 60 pieds d'eau forme l'entrée de la rade d'*Helvoet*.

Ziedaar de beschrijving der versterkingen van het eiland *Voorne* in 1795. De toestand in 1799 blijkt uit de hiervolgende correspondentie. Den 5den Juli van dat jaar wordt van den kapitein GEY, commandeerende de Artillerie in den lande van *Voorne* en *Goedereede* (2) door den A. v. O. geschreven:

Zijdelings geïnformeerd zijnde, dat de bezettingen op de batterijen vooral bij *Hellevoet* en *Den Briel* buitengemeen zwak zijn en dat er minder dan een coup de main zoude noodig wezen, om die te overweldigen, heb ik

(1) Vermoedelijk de Oostdijk, die den polder *Nieuw-Hellevoet* ten oosten begrenst.

(2) GEY was commandant van de 1ste comp. 1ste bataljon Bataafsche Artillerie. In een rapport, door KRAYENHOFF den 6den April 1796 aan het Provinciaal Comité van *Holland* over de gesteldheid der verdedigingsmiddelen op *Voorne* uitgebracht (Ministerie van Oorlog, Archief der Genie. *Voorne*, Litt. V N°. 76) komt als slot voor: »Eindelijk dewijl uit bovenstaand rapport genoegzaam blijkbaar is, dat de geheele staat der posten en Artillerie op het eiland *Goedereede* oneindig beter geordend is dan op het eiland *Voorne* en de reden hiervan toe te schrijven is aan de welbekende activiteit van den kapitein der Artillerie A. GEY, commandeerende de kustbatterijen in eerstgenoemd eiland, durft de ondergeteekende eerbiedig het voorstel wagen om gemelden kapitein A. GEY in de stad *Brielle* ten gelijken oogmerke te verplaatsen (tevens echter over het eiland *Goedereede* opzicht houdende), waardoor den lande de beste dienst en voordeel zal worden aangebracht; en tevens een verdienstelijk burger, die met zijne huishouding aan altoosdurende kwijning sukkelte en anderszins gevaar loopt (het zij den ondergeteekende vergund een oogenblik als arts te spreken) verloren te gaan, zal kunnen behouden worden.» Men schijnt toen den raad van den arts-ingenieur (KRAYENHOFF was vroeger dokter geweest) te hebben opgevolgd. Den 18 Messidor (6 Juli 1799) schreef de Generaal SEROUX, de commandant der Fransche Artillerie aan PIJMAN: J'apprends que le capitaine d'Artillerie batave Gey, commandant l'artillerie des îles de *Woorn* et *Gorée* est sur les rangs pour la place de lieutenant-colonel. J'ai reconnu en cet officier des connaissances et beaucoup de zèle; je n'ai eu qu'à m'en louer dans les relations de service que j'ai eues avec lui et si la recommandation d'un vieux soldat peut lui être de quelqu' utilité, je serai charmé d'avoir contribué à son avancement.

goedgevonden U bij dezen aan te schrijven, mij daaromtrent ten spoedigste rapport te doen (1), tevens met opgave of Gij nog artilleristen noodig hebt en hoeveel.

Wat de sterkte der verdere bezetting aangaat, zal ik tegelijkertijd van U deswegens mede eenig rapport inwachten.

GEX antwoordt den volgenden dag uit *Den Briel*:

Ter eerbiedige voldoening van Uwe missive van den 5den dezer, zoo heb ik de eer U rapport te doen, dat de bezettingen op de batterijen in den lande van *Voorne* nog op denzelfden voet van sterkte zijn als gepasseerde jaar. De batterij de *Quak* bij *Hellevoetsluis*, als een der voornaamste kustbatterijen zijnde, heb ik zelfs gepasseerde week bij het doen van mijne inspectie bevonden, dat met 22 man infanterie was bezet, zoodat die buitengewoon versterkt is geworden.

Sedert acht dagen heb ik de artilleriewachten op de kustbatterijen alle doen verdubbelen. De gloeiovens heb ik bij het opkomen van den vloed vooral des nachts door een klein vuur aan den gang laten houden en bij vallend water weder doen uitgaan om den brand te menageeren (2).

De generale bezetting zoowel in het land van *Voorne*, als in het eiland *Goedereede* is thans zeer zwak, en is nog nimmer gedurende dezen oorlog zoo gering geweest, alzoo niet meer dan 2 bataljons van de 54^e 1/2 brigade, benevens de compagnie Grenadiers van het 3de bataljon zich in de twee eilanden bevinden, waarvan ik onzeker ben of dezelve compleet zijn, en zijn verdeeld als volgt:

	In het eiland <i>Goedereede</i>	7 comp ⁿ .	van het 2de bataljon,
te <i>Hellevoetsluis</i>	}	5 comp ⁿ .	van het 1ste bataljon
		2 »	» » 2de »
te <i>Brielle</i>	}	4 »	» » 1ste » , waarvan 1 gedetacheerd
		is te <i>Oostvoorn</i> en <i>Rockanje</i> .	
		1 comp.	Grenadiers van het 3de bataljon.

Eene compagnie Fransche Artillerie te voet, sterk 90 hoofden, verdeeld in 5 escouades: *Den Briel* 2, *Hellevoet* 2 en *Oostvoorn* 1; alsnog eene halve escouade Rijdende Fransche Artillerie met 1 veldstuk gecantonneerd te *Oostvoorn*.

Lichte cavalerie, dewelke hier ter defensie van deze kusten met zeer veel voordeel kan worden geëmployeerd, wegens het doen van patrouilles des nachts van de eene batterij tot de andere over de wijd uitgestrekte stranden, heeft men sedert gepasseerde jaar in deze eilanden niet meer gehad. Het garnizoen in de vesting *Brielle* is zelfs zoo zwak, dat sedert December van gepasseerde jaar de batterijen op den kapitalen wal dier vesting tot nog toe niet weder hebben kunnen worden geaprovisionneerd, vermits de comman-

(1) Hoe vreemd eene dergelijke vraag van den A. v. O. moge schijnen, moet men hierbij echter in het oog houden, dat de verdediging der eilanden aan de Franschen werd overgelaten.

(2) Gedurende de maand Juli werden de monden van de Maas door eenige Russische oorlogschepen onder den vice-Admiraal TER geblokkeerd.

dant mij gezegd heeft niet in staat te zijn, de noodige schildwachten te kunnen geven om die posten te bewaken.

De present dienstdoende Bataafsche Artilleristen in de twee eilanden zijn: In het land van *Voorne* 1 kapitein, commandant over de twee eilanden bij den staf te *Brielle*, 3 luitenants, 4 bombardiers, 4 korporaals, 1 tamboer, 61 kanonniërs — totaal 74 hoofden; te *Goedereede* 1 kapitein, 6 luitenants, 11 bombardiers, 11 korporaals, 3 tamboers, 108 kanonniërs — totaal 140 hoofden.

Met zeer veel avantage zoude voor de defensie dezer kusten nog kunnen worden geëmployeerd, zoo wegens het zwaar geschut op de kustbatterijen, zijnde meest alle kanons à 36 E , alsook wegens de vele ambulante stukken langs de kusten geposteed staande, een detachement Artilleristen van ten minste 120 hoofden, namelijk voor 't land van *Voorne* 1 tweede kapitein, 2 luitenants, 3 bombardiers, 3 korporaals, 2 tamboers, 50 kanonniërs — totaal 61 hoofden; voor *Goedereede* 2 luitenants, 3 bombardiers, 3 korporaals, 1 tamboer, 50 kanonniërs — totaal 59 hoofden.

Verzoeken dat deze opgegeven versterking van Artilleristen mag worden toegezonden.

Neme ook de vrijheid U zeer eerbiedig bij dezen te verzoeken, dat daarthans een groot gedeelte der houten kazernen te *Brielle* ledig staan, dat den Bataafschen kanonniërs vergund mag worden, om die te occuperen, alsmede van de daartoe gehoorige fournitures gebruik te mogen maken.

Detail der wachten

op de kustbatterijen in den lande van *Voorne* in de maand Juli 1799.

Batterij *Steenen baken*: 1 onderofficier en 8 man Infanterie, 1 korporaal en 8 kanonniërs;

Batterij achter *Oostvoorn* 1 korporaal en 4 man Infanterie, 6 kanonniërs;

Batterij achter *Rockanje* 1 korporaal en 4 man Infanterie, 6 kanonniërs;

Batterij de *Quak* 2 onderofficieren en 20 man Infanterie, 1 korporaal en 8 kanonniërs.

Het gevolg van dit bericht was, dat 50 kanonniërs van *Breda* naar het eiland *Voorne* werden gedirigeerd, grootendeels recruten, aangeworven tengevolge van de *augmentatie*, die tot dien tijd toe bij de depots waren gehouden en nog niet over de compagnieën waren verdeeld. Hiervan werden 1 bombardier, 1 korporaal en 15 kanonniërs zoo te *Hellevoetsluis* als te *Brielle*, 10 kanonniërs te *Oostvoorn* en 10 te *Rockanje* geplaatst.

Men zal opgemerkt hebben, dat in dit schrijven wordt gewag gemaakt van twee nieuwe batterijen, die achter *Oostvoorn* en die achter *Rockanje*, welke niet in het rapport van 1795 voorkomen. Daarover was op dat tijdstip juist eene correspondentie loopende, die binnenkort den A. v. O. zou bereiken. GEY had namelijk onder dagteekening van 29 Juni het navolgende rapport aan den Generaal SEROUX ingediend:

La batterie d'*Oostvoorn* est située dans un fond entre les dunes, la plus

misérable position qu'on ait jamais pu choisir et même très misérable pour la défense de l'île, puisqu'elle ne peut faire le moindre effet contre les bâtiments ennemis, par rapport à la grande distance de la profondeur de l'eau, où les bâtiments de guerre doivent passer. Le vent du nord a depuis quelques jours tellement poussé le sable du rivage et des dunes sur la batterie qu'il y a 4 pièces de la droite qui sont hors d'état de servir et qui sont enterrées dans le sable jusqu'aux essieux.

Il a été impossible aux canonniers de l'empêcher, puisque cela arrive souvent dans une seule nuit par le gros vent et cela demanderait un travail perpétuel. La nature nous forcera bientôt d'abandonner toute la batterie et nous fait voir tous les jours le mauvais choix qu'on a fait de cette position. Je vous demande, mon Général, la permission et votre ordre pour retirer ces 4 pièces et les faire rentrer dans la place de *Briel*. Il restera encore 4 pièces de 18 sur cette batterie à l'aile gauche qu'on peut laisser provisoirement en attendant jusqu'à ce que vous faires votre inspection. Il serait trop long pour vous occuper du détail des mauvaises positions des deux batteries, celle d'*Oostvoorne* et de *Rockanje*, qui sont construites au commencement de la Révolution sans aucun avis militaire. Le lieutenant-colonel et directeur du Génie KRAYENHOFF, qui demeure à la Haye et qui connaît parfaitement les côtes de ces environs, vous pourrait donner des renseignements détaillés là-dessus. Les dépenses pour l'entretien de ces deux batteries coûtent extrêmement à la République. Je crois qu'on rendrait un grand service à la République, en faisant démonter ces deux batteries et y laisser seulement les pièces ambulantes, car pour faire nettoyer la batterie du sable dont elle est présentement comblée, il en coûterait plus que mille florins et cela serait quelquefois pour 3 ou 4 jours; car avec le premier gros vent du nord la batterie sera enterrée encore de même; ainsi on n'a jamais fini.

Op dit schrijven zendt de Generaal SEROUX den Franschen artillerie-kapitein BICQUILLEY, zijn adjoint naar *Voorne*, om de gesteldheid dier batterijen te onderzoeken en deze brengt het navolgende verslag uit dd. 20 Messidor (8 Juli 1799):

Conformément à vos ordres je me suis transporté dans l'île de *Worn*, pour y examiner la position des batteries d'*Oostworn* et de *Rocange* que le capitaine GEY, commandant l'artillerie de l'île, regardait comme inutiles. Je partage l'opinion de cet officier. En effet la batterie d'*Oostworn*, qui m'a paru n'avoir d'autre but que de défendre le canal qui conduit de la pleine mer à *Briel*, est à plus de 1000 toises de ce canal, qui est dit-on fort étroit. Elle est composée de 8 pièces de 18; elle est tracée en angle, 4 pièces sont placées d'un côté et 4 pièces de l'autre. Le côté gauche a une direction qui rendrait nul l'effet de son feu. Les boulets du côté droit pourraient atteindre le canal, aller même plus loin en ricochant, mais les coups qui toucheraient les bâtiments de guerre seraient déjà trop faibles, après avoir parcouru cet espace, pour les endommager sérieusement. D'ailleurs le canonnier les ajusterait

trop difficilement pour être sûr de les frapper à cette distance. L'ennemi qui voudrait forcer le passage n'avait donc rien à craindre de l'effet de cette batterie.

Celle de *Rocange* m'a semblé encore plus mal placée. Je ne vous dirai pas, Général, l'objet qu'on s'est proposé en l'établissant. Aucun des officiers qui m'accompagnaient, n'ont pu m'en instruire et je n'ai pas pu moi-même le juger. Au reste elle est trop éloignée du courant que les marins m'ont montré au delà du banc de sable pour être redoutée des bâtiments de guerre, qui voudraient entreprendre le passage. Elle est composée d'une pièce de 18 et de 2 de 12. Je ne sais pas d'où le courant vient ni où il mène, n'ayant pu me procurer aucune carte marine du pays. Croiriez-vous, Général, que ni le commandant des îles, ni le commandant de l'artillerie n'ont à leur disposition aucune carte des passages et aucun moyen de s'en procurer? Elles sont prohibées dans le commerce et leur connaissance réservée à quelqu'agent du Gouvernement. Cependant il est de toute nécessité d'en avoir une parfaite connaissance avant de faire la disposition de l'artillerie qui doit les défendre; car en me réunissant au capitaine GEY pour la suppression des deux batteries, je vous proposerai, Général, d'y substituer des pièces de campagne cantonnées et réparties sur les pointes de la côte qui sont reconnues accessibles. Je vous insiste à demander au Ministre de la guerre batave la communication des cartes marines des îles de *Worn* en de *Gorée*.

Après avoir démontré l'inutilité des batteries d'*Oostworn* et de *Rocange* j'ajouterai qu'elles présentent le dangereux inconvénient d'abandonner à l'ennemi (si le débarquement réussissait) 9 pièces de 18 et 2 de 12 avec leur approvisionnement, qu'il ne manquerait pas de tourner contre nous; car la ressource de faire enclouer les pièces par les canonniers en les quittant est trop incertaine et trop faible, quand l'opération est mal faite, pour compter sur elle, s'il est à présumer qu'elle le serait mal. Je pense donc, Général, que les 9 pièces de 18 et les 2 de 12 des batteries près d'*Oostworn* et de *Rocange* doivent entrer dans la place avec leur approvisionnement.

De Generaal SEROUX schrijft den 9den Juli in dien geest aan den A. v. O., met overlegging van bovenstaande brieven en vraagt om kaarten. PIJMAN stelt die stukken den 16den d. a. v. in handen van KRAYENHOFF om advies. Twee dagen daarna komt diens antwoord in, waarvan de hoofdzakelijke inhoud nog wel der kennisneming waard is. Hij zendt daarbij copie in van een reeds den 1sten Juli 1798 geschreven epistel, bij gelegenheid dat hij eene inspectiereis in *Voorne* maakte. Daaruit zij het navolgende ontleend:

. Juist op het oogenblik, dat ik mij bij den commies CHARDON te *Hellevoetsluis* bevond, arriveerden aldaar 2 ijzeren achttienponders van *Geertruidenberg*, die ik vernam, dat op de batterij achter *Rockanje* stonden geplaatst te worden, hetwelk ik geenszins mede kan goedkeuren: want de batterij aan *Rockanje* is in haar origine eigenlijk maar een seinpost, 125 Roeden van het strand gelegen bij laag water, welke afstand gerekend bij het

Quaksche diep, ongeveer breed 300 Roeden, genoegzaam doet opmerken, hoe weinig gemelde stukken kunnen uitwerken, die inderdaad nergens anders toe dienen kunnen, dan om ten prooi van den vijand te laten, ten einde daarvan het straks gemelde nadeelig gebruik te maken. Dezelve is thans bezet met 2 stukken à 12 E en 2 à 6 E , die ingeval van nood zeer geschikt voor ambulante stukken langs het strand zouden kunnen gebezigd worden, wanneer slechts daartoe het noodig getal Artilleristen voorhanden was, hetwelk inmiddels geen plaats heeft, zijnde integendeel het land van *Voorne* zoo spaarzaam bezet, dat ik mij verplicht oordeel andermaal Uwer aandacht voor te houden, terwijl ik overigens van oordeel ben, dat de plaatsing der twee gemelde stukken à 18 E op de batterij zou kunnen en behooren gecontramandeerd te worden; zijnde de voorstelling daartoe aan U hoogstwaarschijnlijk geschied uit gebrek der noodige kennis van den loop en richting des vaarwaters.

Dit schrijven had te zijner tijd niets uitgewerkt. De 18 E^{rs} waren in ontvangst genomen en geplaatst. Nu komt echter van Fransche zijde afkeuring. Was het wonder dat KRAYENHOFF, »verheugd dat eindelijk het tijdstip geboren is, om twee zoogenaamde punten van defensie te vernietigen, die aan al wie slechts de minste kennis bezit der situatie 's lands van *Voorne* te allen tijde geobsteerd en zelfs gerevolteerd hebben», geene zwaarigheid maakte, om dadelijk voor te stellen, die batterijen op te ruimen? Was het wonder, dat hij niet kon nalaten, den A. v. O. eenige scherpe reflexiën te doen hooren?

1°. Dat beide deze alleszins berispelijke positiën van defensie haar geboorte schuldig zijn niet aan Bataafsche, maar aan Fransche onkunde, niet aan nationaal credit, maar aan dat van vreemden. Trouwens de batterij van *Oostvoorn* is aangelegd in den jare 1795, nadat door een der Fransche commandanten aan het toenmalig Comité te lande de noodzakelijkheid daarvan betoogd was, in weerwil der pogingen van Bataafsche officieren, die zich op goede gronden getracht hebben, daartegen te verzetten.

De batterij *Rockanje*. . . . (idem, idem). De Generaal SEROUX, toen nog chef de brigade, commandeerde te dier tijde zoowel de Fransche Artillerie in den lande van *Voorne* als op dit oogenblik.

2°. Neemt men de vrijheid aan te merken, dat soortgelijke manoeuvres. . . . den Bataafschen Directeur en officieren aan bespottig moeten blootstellen, dewijl het inderdaad bespottelijk is, telkens te wankelen in de middelen tot defensie en zich als geheel inconsequent te vertoonen.

De Natie niet wetende, dat deze blijken van onkunde op Fransche rekening behooren geboekt te worden, tijgt dezelve diengenen aan, welke openlijk van wege het Gouvernement tot de directie zijn aangesteld, om niet te spreken dat door zoodanige inschikkelijkheid voor onzen bondgenoot 's lands financiën niet weinig plegen bezwaard te worden.

Ik stap, Burger Agent, van deze onaangename materie af en heb ten aanzien

der missive van den Generaal SEROUX alleen nog dit te berichten, dat er geene geteekende kaarten van den lande van *Voorne* en *Goedereede* voorhanden zijn, maar zeer goede gedrukte kaarten, t. w. de Heemraadskaart van den lande van *Voorne* en de kaart van *Goederee* en *Overflakkee* door den landmeter VAN WEEL uitgegeven; dat zich de Bataafsche officieren tot dusverre daarmede beholpen hebben, en zulks dus ook door de Franschen zal behooren te geschieden, alzoo er geen andere, gelijk gezegd is, van voorhanden zijn. Wij plegen ons dezelve aan te koopen, alzoo het Gouvernement de Bataafsche officieren van geene kaarten voorziet.

Ondertusschen is op deze kaarten de loop der stroomen en de richting der vaarwaters niet aangewezen; een ieder pleegt die er op te teekenen volgens eigene waarnemingen en informatiën. De ordinaris opzichter der Fortificatiën in den lande van *Voorne* en den eilande *Goedereede* is in staat om, des wegens aangezocht zijnde, de noodige elucidatiën te geven, en inderdaad al te honnet van bestaan, om deswegens iets achter te houden, dat tot den staat van defensie dezer eilanden eenigszins zou kunnen nuttig zijn.

Wat de Zeeuwsche eilanden betreft, ook daarvan zijn geene andere dan gedrukte kaarten voorhanden dan misschien nog de origineele van HATTINGA, die men meent, dat nog berusten bij het bestuur dezer eilanden. Maar ook deze kunnen van weinig of geen dienst zijn, alzoo de richting der vaarwaters sedert derzelven opmeting aanmerkelijk is veranderd.

Na dit schrijven is de A. v. O. overtuigd, dat de batterijen achter *Oostvoorne* en *Rockanje* schadelijk zijn; den 25sten Juli wordt aan SEROUX verzocht te willen opgeven, welk veldgeschut hij noodig oordeelt, in plaats van de stukken van groot kaliber. Deze raadpleegt eerst nog BRUNE daarover, en schrijft daarna den 18den Augustus aan PIJMAN:

Le Général en chef désire que les pièces de gros calibre, qui vont être retirées des batteries *Oostvoorn* et *Rocange*, soient remplacées par 2 pièces de 6, 1 pièce de 3 en 1 obusier de campagne, qui seront parquées sur l'emplacement de chaque batterie; je viens d'écrire au capitaine GEY pour qu'il fasse les dispositions nécessaires et qu'il vous adresse avec les demandes de deux obusiers de 6 ou de 4 pouces et demie celle des munitions et agrès nécessaires. Je vais vous inviter, Citoyen ministre, à diriger ces objets le plus promptement possible sur *Brielle*; j'ai l'honneur de vous engager aussi à pousser le désarmement des batteries *Oostvoorn* et *Rocange*, dont les pièces ne pourraient être qu'embarrassantes.

Selon le vœu du Général en chef il doit être rassemblé dans chaque batterie un approvisionnement de 100 coups par pièce dont le tiers à mitraille. Si cette mesure nécessitait l'envoi de quelques coffrets de batterie, je vous serai obligé de déférer aux demandes du capitaine GEY.

Den vorigen dag had ook DARDENNE uit naam van den Generaal en chef den A. v. O. met BRUNE's verlangen in dezen in kennis gesteld en er nog

bijgevoegd, dat voor dat ambulans geschut 30 paarden noodig waren, omdat de ondervinding had geleerd, dat de tot nu toe getroffen maatregel, volgens welken in geval van alarm bepaald aangewezen boeren hunne paarden terstond moesten aanbrengen en beschikbaar stellen, niet genoegzaam voldeed. Op dien eisch werd door PIJMAN het ontwijkend antwoord gegeven, dat hij binnen kort zijne beschikkingen daaromtrent zou kenbaar maken. Aan de aanvraag aan geschut is echter voldaan en volgens naderen last van BRUNE het ambulans geschut langs de kusten nog met verscheidene stukken vermeerderd, en zoo kon GEY, toen na de landing de Fransche bezetting uit *Voorne* naar *Noord-Holland* getrokken was en de majoor MEIJER aldaar aan het hoofd van eenige compagnieën Gewapende Burgermacht als commandant optrad, aan dezen de navolgende Memorie indienen »wegens den staat der defensie van den lande van *Voorne*, voor zooverre de Artillerie is betreffende, en zooals zulks zich bevindt op den 31sten Augustus 1799.”

Kustbatterij Steenen bakken.

12 ijzeren	kanons à 36 ℥	ieder voorzien met	50 schoten.
2 metalen korte	» » 6 ℥	» » »	100 »
1 houwitser	» 24 ℥ II.	» » »	123 »

Aan deze batterij is een gloei-oven.

De artilleriewacht, 1 korporaal, 4 kanonniers, wordt des avonds versterkt met 2 kanonniers — totaal 7.

Post aan het Vloddervuur (1).

2 metalen kanons à	6 ℥	voorzien met	88 schoten.
4 » » »	3 ℥	» » »	395 »
1 houwitser	» 24 ℥ II.	» » »	150 »

De artilleriewacht 3 kanonniers wordt 's avonds versterkt met 3 kanonniers — totaal 6.

Post achter 't dorp Rockanje.

2 metalen korte kanons à	6 ℥	voorzien met	84 schoten.
4 » » »	3 ℥	» » »	240 »
1 houwitser	» 24 ℥ II.	» » »	150 »

De artilleriewacht 3 kanonniers.

In het dorp Rockanje.

1 metalen kort kanon van 6 ℥ voorzien met 42 schoten.

De artilleriewacht 3 kanonniers.

Kustbatterij de Quak.

12 ijzeren kanons à	36 ℥	voorzien ieder stuk met	50 schoten.
2 metalen » »	6 ℥	» » »	134 »
1 houwitser	» 24 ℥ II.	» » »	125 »

Aan deze batterij is een gloei-oven.

De artilleriewacht, 1 korporaal, 4 kanonniers, wordt 's avonds versterkt met 4 kanonniers — totaal 9.

(1) Is dezelfde als de batterij achter *Oostvoorne*.

Sterkte der Artilleristen in den lande van Voorne.

Te Brielle	2 escouades Franschen en 1 officier,
	2 dito Bataven,
te Oostvoorn	1 escouade Franschen,
	2 dito Bataven en 1 officier.
te Rockanje	2 escouades Bataven,
te Hellevoetsluis	2 escouades Franschen en 1 officier,
	2 dito Bataven en 1 officier.
Totaal	13 escouades en 4 officieren.

Brielle, *Oostvoorne*, *Rockanje* en *Hellevoetsluis* moeten de noodige paarden leveren op het eerste alarm bij de ambulante bouches à feu langs de kusten van den lande van *Voorne*, waartoe de respectieve municipaliteiten der voornoemde plaatsen reeds aanschrijving hebben van wege den commandant en chef de brigade VARE.

Aanmerking. Het ambulante kanon kan met veel succes geëmployeerd worden tot het repousseeren van den vijand, welke een attaque zoude willen ondernemen tegen deze kusten. Maar om hiervan zeker te zijn zouden voornamelijk de noodige artilleriepaarden daartoe vereischt worden, welke aan deze manoeuvre gewend zijn en tevens alle momenten gereed staan, om voort te rukken; daarentegen van de boeren- of requisitiepaarden men geene zekerheid heeft, dat zich spoedig op hunne alarmplaatsen zullen bevinden, alzoo deze paarden in dit seizoen dikwijls op verre distantien nog in de weide loopen, hetgeen vooral des nachts aan de voerlieden alle voorwendsels geeft, om niet spoedig op hunne alarmposten te komen, welk verwijl de nadeeligste gevolgen kan geven, vermits het niet wel mogelijk of doenlijk is met het kanon door het zware zand zonder paarden te manoeuvreeeren.

De sterkte der toen op *Voorne* aanwezige Fransche compagnie (de 6de van het 7de régiment d'artillerie à pied) wordt als volgt opgegeven: 2 2de luitenants, POULET en GAILLARD (de kapitein-commandant BERTRANT was »en convatisation (?)», de 2de kapitein ADAM en de 1sten luitenant LAINE gedetacheerd), 1 sergeant-majoor, 6 sergeanten en fourier, 5 korporaals, 1 tamboer en 76 kanonnières, waarvan 2 in het hospitaal.

In de laatste maand vóór de landing is de aandacht ook van het Bataafsche Gouvernement steeds op *Voorne* gevestigd gebleven (1). Den 17 Thermidor (4 Augustus) schrijft DARDENNE aan den A. v. O.:

(1) Terloops zij hier nog medegedeeld, dat den 4den Juli de Municipaliteit van *Oostvoorne*, op het bericht, »dat het garnizoen binnen ons zeer klein dorp thans sterk nabij de 100 mannen, met nog twintig zal vermeerderd worden», zich met het oog op den druk van de inkwartiering tot den A. v. O. richtte met het verzoek, om een der houten kazernes voor 100 man, die te *Rockanje* ledig stonden, naar hun dorp te doen verplaatsen. In dat verzoek wordt o. a. gezegd: »Geen der commandanten, die vóór of na den Generaal COMPÈRE (1795 of 1796) alhier gecommandeerd hebben, hebben de door laatstgemelden met de kazernes (twee, ieder voor 100 man)

J'ai l'honneur de vous informer que le Général en chef d'après vos observations sur les précautions à prendre pour mettre la batterie du *Quack* à l'entrée de la rade d'*Helvoetsluis* à l'abri d'un coup de main de la part de l'ennemi a ordonné de faire camper deux compagnies d'infanterie sur ce point. Il n'a pu comme vous le demandiez y envoyer 1200 hommes, parce que ce nombre eut trop dégarni les autres postes à garder....

Die 2 compagnieën zijn werkelijk uit *Gorcum* (van het 3de bataljon der 54 $\frac{1}{2}$ brigade) naar *Voorne* gedirigeerd (1). JANSSENS moest voor de oprichting van het kamp zorg dragen, waartoe voor 240 man kampements-effecten uit het magazijn te *Deventer* moesten worden aangevoerd, die oock den 9den Augustus van daar werden afgezonden. BRUNE's voornemen wijzigde zich echter in zooverre, dat er slechts 100 man naar de *Quack* zouden gaan, waartoe de houten barak van het fort moest vergroot of kampements-effecten voor 50 man moesten verstrekt worden. »L'intention du Général" — zoo schreef DROLENAUX nog den 23sten Augustus aan JANSSENS — »est que l'on presse cet établissement, afin de pouvoir garder avec assurance ce point important." Of het kamp nog vóór het vertrek der Fransche troepen gereed is gekomen, vond ik niet vermeld.

Den 30sten Thermidor (17 Augustus) ontving de Generaal REUBELL van DARDENNE nog de volgende aanschrijving:

Le Général en chef vous charge de faire loger cent hommes au village de *Rockanje* et cent hommes aux anciens baraques près la batterie de *Rockanje* et cela le plus promptement possible; il est nécessaire de donner des ordres pour qu'on établisse une guérite sur le sommet de la *Danette*, qui domine la route de la batterie de *Quack*.

Je vous prie également d'envoyer dans l'île de *Voorne* un détachement de 25 hommes du 11e régiment de Chasseurs (cavalerie).

Je vous prie aussi de donner des ordres pour qu'il ne reste dans l'île de *Goeree* que 300 hommes; le supplément se rendra à *Helvoetsluis*.

GEY meldde in zijn boven aangehaald schrijven van 6 Juli, dat er op *Goeree* behalve 140 Artilleristen 7 compagnieën Infanterie waren. Vermoedelijk zijn er dus tengevolge van laatstgemelde order nog 5 compagnieën naar *Voorne* getrokken, waar dan, buiten de Artillerie, 19 compagnieën of 2 bataljons met nog ééne compagnie aanwezig waren.

Verder waren er maatregelen getroffen, om het garnizoen van *Rotterdam*,

bezette plaats (*Rockanje*) voor de gewichtigste gehouden, maar altoos *Oostvoorne* met het grootst aantal troepen bezet. De waarheid hiervan blijkt ook volkomen, omdat die gebouwen, met zoo veel kosten aldaar geplaatst, sedert lang geheel ledig blijven staan en in onbruik zijn."

GEY adviseert, dat de beide kazernes naar *Oostvoorne* moeten verplaatst worden. KRATENHOFF ontvangt de opdracht, de verplaatsing van één ervan te doen bewerkstelligen, hetgeen volgens bericht van 28 Juli aangenomen is voor f768.

1) DARDENNE aan REUBELL 22 Thermidor (9 Augustus).

of in het algemeen troepen uit *Holland* zoo spoedig mogelijk naar *Voorne* of omgekeerd te doen overbrengen. Reeds den 1sten Mei vraagt KRAYENHOFF om te mogen beschikken over de 30 groote schepen, die sedert geruimen tijd te *Hellevoetsluis*, *Brielle* en *Maassluis* (op iedere plaats 10) in pressing liggen van wege het Departement van Oorlog, om desnoods troepen over de rivier te kunnen transporteeren. Dit wordt hem geweigerd, omdat zij ter beschikking zijn gesteld van den Franschen Generaal, in *Zeeland* en den lande van *Voorne* en *Goedereede* commandeerende; terwijl den 22sten Augustus door den A. v. O. aan BRUNE wordt geschreven:

Conformément à ce que nous sommes convenus, Général, je viens de donner les ordres nécessaires au Commissaire Général DE VRIES (commissaris-generaal der legerscheepen) de faire partir de *Maassluis* les dix bateaux qui s'y trouvent pour le transport des troupes et de les placer à l'embouchure du port de *Vlaardingen* (zeker om den omweg om Rozenburg uit te halen); ainsi de faire remplacer les dix bateaux, qui sont à *Brielle*, par 15 petites barques (vermoedelijk om ook bij laag water uit de haven van *Brielle* te kunnen uitloopen).

Den 30sten Augustus, toen de Fransche troepen uit *Voorne* naar *Noord-Holland* vertrokken, zal waarschijnlijk van die schepen zijn gebruik gemaakt.

(Wordt vervolgd.)

TACTISCHE BESCHOUWINGEN OVER DE REGLEMENTEN EN VOORSCHRIFTEN DER NEDERLANDSCHE INFANTERIE.

(*Vervolg van N°. 4, bladz. 222.*)

Nu uit de inleiding van de bataljonsschool de woorden: »het bataljon is de tactische eenheid» vervallen zijn, zou men mogen aannemen, dat de compagnie thans als zoodanig moet worden aangezien. Werkelijk zou dat ook uit enkele zinsneden der reglementen en voorschriften kunnen worden afgeleid, indien de 4de alinea van § 122 van het voorschrift op het tirailleeren — ongeacht het in § 123 en het op bladz. 72, regel 11 en 12 van boven bepaalde — ons niet min of meer teleurstelde. Te dien opzichte bestaat dan ook nu nog geen zekerheid, hetgeen ten gevolge heeft, dat ook bij de oefeningen de compagnie in het bataljonsgevecht niet altijd die positie inneemt, welke haar krachtens de hedendaagsche gevechtstheorie toekomt.

Het ligt volstrekt niet in onze bedoeling een pleidooi voor de erkenning van de compagnie als tactische eenheid te voeren, maar eenige beschouwingen over de beteekenis, welke aan het begrip daarvan moet worden gehecht, meenen wij niet achterwege te mogen laten, ten einde bij latere opmerkingen goed begrepen te zullen worden. Leest men toch de definitiën, welke daarvan vrij algemeen gegeven worden, dan zijn deze evenmin duidelijk als begrijpelijk en vraagt men zich bij eenig nadenken aldra af, waarom voor de infanterie bijv. het bataljon, zelfs het regiment, niet even goed als zoodanig kan worden aangemerkt, wanneer men daaraan de beteekenis hoort hechten »van: onder alle omstandigheden een zekere mate van zelfstandigheid te kunnen ontwikkelen; genoegzame kracht te bezitten tot het bereiken van tactische doeleinden, zoodat hare verschijning op het een of ander deel der gevechtlinie eenig (?) gewicht in de schaal legt.» Sommigen onderscheiden, om de begripsverwarring nog te vermeederen, wederom gevechts- en tactische eenheden, alsof daaraan een andere zin te hechten ware, terwijl de eenvoudigste woordafleiding ons tot synonieme begrippen brengt.

Het meest rationneel lijkt ons op het gebied der terminologie eene onderscheiding in tactische eenheden van hoogere en lagere orde, waarbij de compagnie als die van den laagsten rang moet worden aangemerkt. De bepaling van deze nauwste grens geschiedde niet willekeurig. Wij zochten

haar in de mogelijkheid der aanvoering en der vereeniging van de gevechtskracht op één bepaald punt, in tegenstelling met de leiding, die de richting aangeeft, waarin het geheel zijne werking moet doen gevoelen, het opvolgend gebruik der gevechtskracht regelt, daarna de uitvoering bewaakt en voor eenheid van handeling, zoomede het vasthouden aan het te bereiken doel zorgt.

In de compagnie nu is het binnen de werkingssfeer van het vijandelijk vuur meestal nog mogelijk den troep met de stem en het voorbeeld aan te voeren, den persoonlijken invloed van den commandant te doen gevoelen, zoomede vuurleiding en gevechtdiscipline te handhaven. Mochten wij ons hierin vergissen, dan zou daaruit volgen, dat de compagnie niet meer als zoodanig moet worden aangezien, maar de officiersafdeeling, waartoe wij dan tevens door onze voorafgaande en nog volgende beschouwingen den overgang voorbereidden. Wij bezigden toch het woord »meestal», omdat in de toekomst toestanden kunnen worden gedacht, waarin ook de compagniescommandant in dit opzicht onmachtig zal zijn. Kweeken wij dus nu reeds in zekeren zin meerdere zelfstandigheid bij de subalterne aanvoerders aan, dan kan ons dit, wanneer mocht blijken dat in de compagnie niet altijd aan bovengenoemde eischen kan worden voldaan, op het gevechtveld slechts ten goede komen.

Breeder ontwikkeld, zou men het volgende kunnen aanvoeren.

Heeft het bataljon in het gevecht een zelfstandige opdracht te vervullen, dan draagt de bataljonscommandant bij de vervulling daarvan aan elk der compagnieën een bepaalde taak op, waarbij de wijze van uitvoering binnen later te noemen grenzen geheel aan de compagniescommandanten *moet* en bij een behoorlijke vervulling van dien rang ook met vertrouwen *kan* worden overgelaten. Aangezien nu de wijze, waarop het gevechtsdoel kan worden bereikt in de meeste omstandigheden te voren wel nimmer zoo scherp zal kunnen worden geformuleerd, dat zij een gelijktijdigen inzet van de geheel beschikbare macht vraagt of eischt en hare gelijkmatige verdeling over ééne linie wenschelijk maakt, houdt de bataljonscommandant aanvankelijk het grootste gedeelte zijner afdeeling in de hand, ten einde aan de wisselende gevechtstoestanden het hoofd te kunnen bieden, het evenwicht, zoo het hier of daar verbroken mocht worden, te herstellen en ten slotte op het beslissende punt eene overmachtige vuurwerking te verkrijgen. Stellen wij voorts op den voorgrond, dat het bij voortdoring versterken en verdichten der vuurlinie uit de diepte in het algemeen, maar in het bijzonder tegenover het punt waar de beslissing zal vallen, één der meest kenschetsende karaktertrekken van het hedendaagsche vuurgevecht der infanterie vormt, zoo verdient het, in verband met het vorenstaande, aanbeveling de compagnieën eerst overeenkomstig de behoeften, d. w. z., als de noodzakelijkheid daartoe door de gevechtstoestanden duidelijk wordt aangegeven, opvolgend in de eerste linie te brengen en aan het gevecht te doen deel-

nemen. Op zoodanige wijze alleen kan de bataljonscommandant den ontwikkelingsgang van het gevecht blijven beheerschen.

Van aanvoering der opvolgend ter verlenging, versterking en aanvulling voorwaarts gezonden afdeelingen kan natuurlijk zijnerzijds geen sprake zijn, daar deze handelingen op daartoe gegeven bevel of aanwijzing wederom geschieden door de compagniescommandanten, die binnen zekere grenzen, met andere woorden, zorgdragende voor het noodige verband en de vereischte samenwerking met neven- en voorwaarts geplaatste afdeelingen, volgens eigen inzicht handelen, hunne onderafdeelingen persoonlijk in het gevecht brengen en door stem en voorbeeld beheerschen. Een ingrijpen in hunne handelingen is alleen onder bijzondere omstandigheden gewettigd, zooals, wanneer bepaalde fouten gemaakt worden, door de oplossende werking en de geleden verliezen de troep reeds uit de hand der onderaanvoerders gekomen is, of als in beslissende gevechtmomenten de inzet van de persoonlijkheid der hoogere aanvoerders noodzakelijk is (Generaal FRANÇOIS in het gevecht bij Spicheren, *Generale-Stafwerk*, bladz. 326).

Elk aanvoerder, dus ook de bataljonscommandant, moet er bovendien op voorbereid zijn, dat de maatregelen zijner ondergeschikten geen getrouwe copie zullen vormen van de wijze, waarop hij zich de uitvoering heeft gedacht. Wel kan daaraan door de wijze, waarop hij zijne compagniescommandanten in tijd van vrede gevormd heeft, tot op zekere hoogte te gemoet gekomen worden, maar altijd zullen verschillen zich in dit opzicht blijven voordoen. Hij mag dus tevreden zijn als aan de leidende gedachte van zijn gevechtsplan vastgehouden wordt en moet bedenken, dat de uitvoering daarvan in de hand van zelfstandig denkende mannen gelegd is, terwijl bovendien de maatregelen des vijands meermalen daarop storend zullen inwerken. In de achtergehouden krachten ligt dan ook het eenig middel om aan de wederwaardigheden van het gevecht het hoofd te kunnen blijven bieden.

Dat de bataljonscommandant, in verband met de breedte- en diepteontwikkeling van zijne in gevecht gebrachte troepen, de compagnieën niet meer aanvoeren maar slechts leiden kan, zal wel geen tegenspraak onder vinden. Zijn persoonlijke invloed kan zich rechtstreeks en dan nog maar zeer plaatselijk doen gevoelen, als hij, zelfstandig optredend, de laatst achtergehouden krachten tot het verkrijgen van de beslissing, of, in vereeniging met andere troepen, tot het winnen van terrein in het gevecht werpt. Die invloed is alsdan evenwel zeer gering en beperkt zich doorgaans tot zijne onmiddellijke omgeving, waar deze ongetwijfeld van waarde, somtijds zelfs van hooge beteekenis is, maar zelden groote uitkomsten verwerven zal. Hij is van *leider* tot *subaltern aanvoerder*, in menig geval zelfs tot *eenvoudig strijder* afgedaald.

In het verschil tusschen *aanvoeren* en *leiden* moet dus het wezen van de

kleinste tactische eenheid en tevens hare uiterste grens naar het meerdere worden gezocht.

Moge het ook al waar zijn, dat de compagnie in het gevecht van grootere afdeelingen min of meer op den achtergrond treedt en dit op het slagveld in zekeren zin zelfs met het bataljon en het regiment het geval kan zijn, zoo neemt dit niet weg, dat zij toch de eigenlijke, zij het ook kleinste gevechtseenheid blijft.

Terwijl immers de divisie-generaal zijne bevelen aan de regimentscommandanten geeft, deze wederom het opvolgend of gelijktijdig in het gevecht brengen der bataljons regelen en daarbij voor een voldoende opstelling in de diepte zorg dragen, ontwikkelen de bataljonscommandanten hunne compagnieën, die voor zoover zij in de voorste lijn plaats nemen, ook dan *de eenheden voor het vuurgevecht* vormen, omdat de uiting van hare gevechtskracht nog beheerscht, of om duidelijker te spreken, vuurleiding en gevechtsdiscipline door den rechtstreekschen invloed harer commandanten nog in stand gehouden kunnen worden, hetgeen voor de hooger geplaatste officieren voortaan onbereikbaar en in het gevecht der toekomst ook niet meer overeenkomstig hunne taak of bevoegdheid moet worden geacht. Dit stemt overeen met het door VON BOGUSLAWSKI vooropgestelde: »dass die Compagnie die grösste Einheit ist in der überhaupt eine unmittelbare Beherrschung des Feuers noch denkbar ist.»

Voorts kan alleen de compagnie hare geheele gevechtskracht op één punt, een dorpsuitgang, pachthoeve, defilé, enz., enz., concentreren, terwijl aan het bataljon reeds 'een deel van het vijandelijk front ter bestrijding aangegeven wordt.

Als noodzakelijk gevolg van het boven ontwikkelde mag de getalsterkte der kleinste tactische eenheid, om aan de daar gestelde eischen te voldoen, een zoodanige sterkte niet te boven gaan, dat de detailopleiding van officieren, onderofficieren, korporaals en minderen niet meer geheel in de hand van haren commandant gelegen is, hij zijne ondergeschikten niet alleen bij name kent, maar ook hunne karaktereigenschappen, mindere of meerdere ontwikkeling en practische geschiktheid weet te beoordeelen, waartoe de persoonlijke aanraking en de dagelijksche omgang gedurende den tijd, dat zij onder zijne bevelen dienen, hem de gelegenheid bieden. Alhoewel dus meer gevolg dan oorzaak, zoo oefent ook zij haren invloed op de getalsterkte.

Ofschoon niet op de boven omschreven wijze gedefinieerd, gaan de meeste buitenlandsche voorschriften toch van denzelfden gedachtengang uit.

Begint de wet, welke den 25sten Juli 1887 aan het Fransche voetvolk een nieuwe organisatie gaf, met de woorden: »Ten einde de compagnie als tactische eenheid een voldoende sterkte te geven», niet minder duidelijk spreekt ook het Duitsche exercitie-reglement. Zoo stelt I, 219 als beginsel: »Das Schützengefecht liegt in der Hand der Kompagnien.»

II, 35 voegt daaraan toe: »In der Regel beschränkt sich die Theilnahme an der Leitung des Feuers auf diejenigen Führer, welche in der Feuerlinie selbst sich befinden, also die Zug- b. z. Kompagnieführer. Den höheren Befehlshabern fallen im Gefecht andere Aufgaben zu, denen sie sich durch Eingreifen in den Befehlsbereich ihrer Untergebenen nicht entfremden dürfen. Ihre Mitwirkung kann nur darin zur Geltung kommen, dass sie die erforderlichen Kräfte an diejenigen Stellen der vorderen Gefechtslinie disponiren, von welcher sie eine verstärkte oder konzentrirte Feuerwirkung ausgehen lassen wollen.“

II, 88 stelt op den voorgrond: Das Bataillonsgefecht ist ein Ganzes, dessen Rahmen von keinem seiner Theile überschritten werden darf. Aber auch innerhalb dieses Rahmens ist die Selbstständigkeit der Kompagnie eine grosse und derselben gar nicht abnehmende, sobald sie in das Gefecht eingetreten ist. Anordnungen von rückwärts werden leicht durch die Handlung überholt. Ein beständiges Abwarten der Befehle würde richtiges und rechtzeitiges Eingreifen der Kompagnie unmöglich machen.“

»Die selbstständig zu fassenden Entschlüsse müssen aber stets durch den Gesichtspunkt geregelt werden, den Zusammenhang *mit* dem Bataillon und den richtigen Platz *in* ihm durch alle Wechselfälle des Gefechts festzuhalten.“

Ten slotte zegt punt 101 nog: »Seine Einwirkung (des bataljonscommandants) auf die Feuerthätigkeit der Kompagnien wird oft nur darin bestehen können, dass er den Nachschub an Munition denjenigen Punkten der Feuerlinie zuführen lässt, wo der Bedarf am grössten ist.“

Het Oostenrijksche reglement gaat van de volgende beginselen uit:

»Die Schulung der Compagnie ist der wichtigste Theil der Ausbildung der Infanterie, — in ihr findet die taktische Ausbildung der Chargen ihren Abschluss (punt 289).“

»Im Bataillon bilden die Compagnien die Dispositions-Einheiten, welche zur Erreichung des gemeinsamen Gefechtszweckes entweder nacheinander oder gleichzeitig in Thätigkeit zu setzen sind (punt 426).“

»Die Commandanten der zum Feuergefechte bestimmten Compagnien führen diese im Sinne des erhaltenen Befehles nach eigenem Ermessen (punt 432).“

»Der Einfluss des Bataillons-Commandanten auf die Feuerleitung besteht im allgemeinen in der Ueberwachung der richtigen Anwendung des Feuers, Vereinigung desselben auf bestimmte Abschnitte, rechtzeitige Verstärkung der im Feuergefechte befindlichen Compagnien und Sorge für den Munitions-Ersatz (punt 436).“

»Auf den mittleren und kleinen Distanzen liegt die Eröffnung und Leitung des Feuergefechtes in der Hand der Compagnie-Commandanten (punt 438).“

»Die Vorwärtsbewegung der das Feuergefecht führenden Abtheilungen erfolgt in der Regel durch gleichzeitiges Vorbrechen ganzer Compagnien (punt 525).“

»Die Feuerleitung ist Sache der Zugs- und Compagnie-Commandanten (punt 561).»

»Im Verbande des Bataillons ist der Compagnie-Commandant durch den Befehl des Bataillons-Commandanten und die Rücksichtnahme auf die übrigen fechtenden Truppen gebunden, handelt aber innerhalb dieser Grenzen zur Erreichung des gemeinsamen Zieles selbstthätig (punt 603).»

Denzelfden geest ademen ook de voorschriften der overige buitenlandsche mogendheden, voor zooverre zij op een nieuwe leest zijn geschoeid. Wil men evenwel werkelijk in de compagnie de kleinste tactische eenheid zien, dan moet hare organisatie ook aan zekere eischen voldoen. Ten einde deze nader te kunnen bepalen zullen wij te voren de sterkte en samenstelling der Nederlandsche compagnie vergelijken met die van onderscheidene der Europeesche legers, waaronder wij met opzet ook Zwitserland opnamen om het verwijt te ontgaan onze blik daarbij uitsluitend tot de infanterie der groote mogendheden te beperken. (Zie de tabel op bladz. 290.)

Opmerkingen bij de tabel op bladz. 290:

- (a) *L'armée allemande sur le pied de guerre.* RIVIÈRE.
 (b) *Die Heeresorganisation.* Wien, 1885.
 Composition et effectifs de guerre de l'armée Austro-Hongroise. *Revue Mil. de l'Etr.*, 1889.
 (c) *Die Französische Armee in Krieg und Frieden.* EXNER. Berlin, 1889.
Aide-Mémoire du sous-officier d'infanterie en campagne et aux manoeuvres, par le commandant DACLON. 1890.
 (d) *Instruction pour les formations de guerre, l'équipement et la mobilisation de l'armée Italienne.* Rome, 1890.
 (e) *L'armée Suisse* par J. FEISS, colonel, chef de l'arme de l'infanterie Suisse.
 (1) Bereden. In Italië voortaan alleen die kapiteins, welke op de bevorderingslijst staan. (*Heereszeitung* 1892, N°. 14.)
 (2) Daaronder 2 milicien-sergeanten.
 (3) Daaronder 3 milicien-korporaals.
 (4) Waaronder 2 of meer ziekendragers.
 (5) Na aftrek der milicien-sergeanten en korporaals.
 (6) Waaronder 4 met geweren gewapende hulpgewondendragers, die het vervoer van de gewonden naar de troepenverbandplaats moeten beveiligen, en voorts 2 of 3 élève-tamboers of hoornblazers.
 (7) Met den graad van sergeant.
 (8) Oppasser van den compagniescommandant, gedetacheerd van den trein.
 (9) N°. 1 en 2 dragen ieder een schop en een pikhouweel, N°. 3 en 4 ieder twee bijlen en een kettingzaag.
 (10) Daaronder een kleer- en een schoenmaker.
 (11) Bij de 1ste compagnie met den graad van korporaal.
 (12) Geleider van het draagdier.
 (13) Drie pioniers dragen ieder een pikhouweel, de twee anderen ieder een kapmes en bovendien een schop of bijl.
 (14) Lastdier.
 (15) Deze beide gereedschappen worden op de compagnieskar geborgen en zijn dus niet altijd beschikbaar. Naar aanleiding van de grootere gereedschappen, waarover het bataljon te beschikken heeft, moet ons nog iets van het hart. Deze verdeelen zich ten getale van 66 schoppen, 24 bijlen, 13 pikhouweelen en 1 pik, als volgt over de verschillende trainsoorten:

	Gevechtstrein.	Bagagetrein.	Groote trein.
pikken	—	1	—
schoppen	17	7	32
bijlen	3	3	8
pikhouweelen	2	5	8

Rangen, graden, dienstbetrekkingen, voertuigen en pioniergereedschappen.	Nederland.	Duitschland. (a)	Oostenrijk. (b)	Frankrijk. (c)	Italië. (d)	Zwitserland. (e)
Kapiteins.	1	1 (1)	1 (1)	1 (1)	1 (1)	1
1ste Luitenants	2	1	1	1	1	2
2de Luitenants, Souslieutenant.	—	3	3	1	4	2
Reserve-officier.	—	—	—	1	—	—
Plaatsvervangend cadet-officier	—	—	1	—	—	—
Portepeefähnrich	—	1	—	—	—	—
Adjutant-onderofficier	—	—	—	1	—	—
Adjutant-onderofficier der reserve	—	—	—	1	—	—
Sergeant-Majoor, Feldwebel.	1	1	1	1	—	1
Fourier, Vice Feldwebel, Rechnungs- unterofficier.	1	1	1	1	1	1
Sergeanten, Zugführer.	7 of 9 (2)	4	4	8	8	8
Caporal fourier	—	—	—	1	1	—
Caporal major, Unteroffiziere.	—	13	—	—	4	—
Korporaals	7 of 12 (3)	—	12	16	16	16
Gefreite, Plaatsvervangend korporaal, Soldaten 1ste klasse.	—	24	18	24	16	—
Tamboers.	2	2	2	2	—	2
Hoornblazers	1	2	2	2	4	3
Soldaten	(4) (5) 200 of 193	202 (6)	180	185 (10)	170	144
Pioniers.	—	—	4 (9)	—	5 (13)	4
Gewondendragers	— (4)	—	—	4	—	—
Hospitaalsoldaten	1	1 (7)	3	1 (11)	—	1
Geleiders van voertuigen of draagdieren. Officersoppassers	1 —	3 1 (8)	— 4	1 (12) —	— —	— —
	224	260	236	252	230	185
Voertuigen of lastdieren. {	Munitie.	—	1	1	—	—
	Bagage	1	1	—	—	1
	Levensmiddelen	—	1	—	—	—
	Pioniergereedsch.	—	—	—	1 (14)	—
	1	3	1	2	—	1
Pioniergereed- schap onmiddel- lijk bij de com- pagnie aanwezig. {	Schoppen (Kl.).	100	100	99	44	—
	Bijlen.	16	5	4	7	1
	Pikhouweelen	2 (15)	—	2	16	3
	Bijlpikken	—	10	—	—	—
	Pikken	—	—	—	4	—
	Schoppen (Gr.).	—	—	2	—	1
Kettingzagen.	—	—	2	1	—	
Kapmessen	—	—	—	2	2	
	118	115	109	74 (16)	7	72

zoodat het grootste gedeelte van dit toch reeds geringe aantal op het gevechtveld slechts bij uitzondering beschikbaar zal zijn.

Te recht zegt de Kolonel DELAMBRE in zijn bekend werk: *La fortification dans ses rapports avec la tactique et la stratégie*, naar aanleiding van het ontbreken van elke gereedschapsreserve per regiment en de waarschijnlijkheid dat te onzent veelal in het versterken van stellingen ter verhooging van de afwerende kracht heil zal moeten worden gezocht: »On voit donc, que l'infanterie est assez fortement doté comme outils portatifs, les ressources qu'elle possède comme grands outils sont assez restreintes et très disséminés.»

Ook zouden wij per compagnie een groot aantal kapmessen noodig oordeelen.

(16) Waarvan 12 schoppen, 4 bijlen en 8 pikhouweelen op een draagdiër.

Daar de sterkte der onder het hoofd Italië vermelde compagnie betrekking heeft op die van een linie- of bersaglieri-regiment, volgt hier ook nog om der volledigheidwille die van een regiment Alpentroepen.

Kapitein.	1 (1)
Luitenants	4
Officier van gezondheid.	1 (1)
Fourier	1
Sergeanten	8
Sergeant of korporaalsappeur.	1
Korporaal-majoor.	8
Korporaal-hospitaalsoldaat.	1
Korporaal-fourier.	1
Korporaal-sappeur	2
Korporaals.	16
Soldaten 1ste klasse.	16
Hoornblazers.	5
Sappeurs	20 (2)
Gewondendragers	2
Soldaten	168

255 officieren en

minderen, met 2 rijpaarden.

Trein.

Sergeant.	1
Korporaal-majoor.	1
Korporaals	2
Geleiders.	30
Bedekking	8
Muilezels (lastdieren).	25 (3)
Muilezels [(reserve).	1
Voertuigen.	4 (4)
Muilezels (trekdieren).	8

42 minderen,

34 muilezels en 4 voertuigen.

Uit het voorafgaande overzicht kunnen ten opzichte van de verhouding tusschen het aantal officieren en het kader enerzijds en de soldaten anderzijds de hierna volgende gegevens worden afgeleid,

- (1) Bereden.
- (2) 12 dragen een pikhouweel.
4 " " schop en kapmes.
4 " " bijl en kapmes.
- (3) 5 met munitie.
10 met levensmiddelen voor twee dagen.
6 met reserve-levensmiddelen.
4 met bagage.
- (4) Tweeradig.

Rijken.	Een officier	Een man kader of als zoodanig dienstdoende	Een meerdere, (officier, man kader of als zoodanig dienstdoende)	Ophelderingen.
	op aantal geweren.			
Nederland	65 à 63 (1)	12 à 18	10 à 7	(1) De sergeant dienstdoend-officier daaronder niet begrepen. Doet men dit wel dan veranderen de cijfers in de twee eerste kolommen respectievelijk in 50 à 48 en 14 à 13. (2) De portefeeführich daaronder begrepen. (3) De plaatsvervangend cadet-officier medegegeld. (4) Met inbegrip van den reserve-officier en de beide adj.-onderofficier. (5) De gefreite, plaatsvervangende korporaals en soldaten 1ste klasse onder het kader begrepen.
Duitschland	32 (2)	4½ (5)	4	
Oostenrijk	36 (3)	5 (5)	4½	
Frankrijk	31 (4)	3½ (5)	3¼	
Italië	29	3¾ (5)	3¼	
Zwitserland	34	5½	4½	

Deze vergelijking valt in alle opzichten zeer ten nadeele van onze compagnie uit en het is daarom, dat wij overwegende bezwaren hebben tegen de organisatie, welke haar ingevolge Koninklijk Besluit van 24 Maart 1891 is ten deel gevallen, want in stede van in dringende, meerdere behoeften, vooral aan kader, te voorzien, gaf zij ons slechts één onderofficier meer, waarin naar alle waarschijnlijkheid de dienstdoende officier moet worden gezien, maar ontnam zij ons te gelijker tijd een beroepsofficier, die niet kon worden gemist. Gaat men ten minste na, dat in Duitschland, waar men toch in zooveel gunstiger verhoudingen verkeert dan bij ons, mannen van gezag, in verband met de eischen van het hedendaagsch gevecht, over een te gering aantal compagniesofficiëren klagen, dan kan de slotsom, waartoe wij zooeven kwamen, niet worden gewraakt.

Zoo schrijft KUNZ (1): »Unsere Kompagnien hatten zu wenig erfahrene Offiziere und Unteroffiziere. Nehmen wir einen bestimmten Fall. Das Regiment n°. 46 rückte, abgesehen von den Stabsoffizieren und Adjudanten, mit 31 Linienoffizieren, 11 Offizieren der Reserve und Landwehr, 11 Offiziersdienstthuern, also 53 Offizieren in 's Feld. Hiervon die 12 Kompagnieführer abgerechnet, verblieben also 19 Linienoffiziere oder noch nicht einmal 2 per Kompagnie von 250 Mann! Aehnlich stand es mit den Unteroffizieren.»

»Wenn nun die Unzulänglichkeit der Kadres in Verbindung mit den gerade diese besonders stark treffenden Verlusten das Hin- und Herwogen des Infanteriegefehchts wesentlich begünstigte, so trug der weitere Umstand, dass mehr als die Hälfte der Manschaften unserer Infanterie aus Reservisten

(1) Die Schlacht von Wörth am 6. August 1870, bladz. 128 en 129.

bestand, deren ältere Jahrgänge denn doch der im Frieden erlangten Uebung erheblich entwöhnt waren, dazu bei die fortwährenden Schwan- kungen des Gefechts noch schärfer in die Erscheinung treten zu lassen."

»Wenn nun die wenigen Führer dootd en verwundet in ihrem Blute lagen, dann drängte sich die führerlose Masse unserer Schützenschwärme oft genug zusammen, sie bot dadurch dem Bleihagel der Franzosen eine grössere Trefffläche en erhöhte auf diese Weise die Grösse der Verluste."

Is het niet alsof de schrijver *ons* een blik in de toekomst wil doen slaan, wanneer wij ten dezen geen voorzieningen treffen?

Op gelijke wijze oordeelt VON BOGUSLAWSKI (1) naar aanleiding van eene opmerking van Fransche zijde (2) over de groote sterkte aan soldaten der Duitsche compagnie, zeggende: »Dagegen können wir die Meinung, dass die deutschen Kompagnien für ihre Grösse zu wenig Offiziere haben, nicht verwerfen."

»Wenn aber die *Relation* nunmehr, gestützt auf einen Ausspruch Napoleons I., die Kompagnien von 150 Mann für die besten erklärt, so berührt sie damit eine längst bei uns doorgearbeitete, von allen Seiten erwogene en abgeschlossene Frage. Man erkennt sehr wohl an, dass eine Kompagnie von 250 Mann ein schwerfälliger Körper ist, aber man sagte sich zugleich, dass dieselbe sehr bald sterk zusammenschmilzt en deshalb entschied man sich für unsere Stärke."

Laatstgenoemde overweging doet het ook *ons* voorkomen, dat het cijfer van de manschappen onzer compagnieën niet al te zeer verminderd, maar daarentegen de aanvoering met dat cijfer en met de eischen van het heden- daagsche gevecht in overeenstemming gebracht moet worden. En dit is noodzakelijker dan zich, oppervlakkig beschouwd, wel laat aanzien. Men mag toch niet over het hoofd zien, dat wij evenmin over reserve-officieren als over reserve-kader te beschikken hebben, zoodat na enkele ernstige ontmoetingen met den vijand onze compagnieën nog wel soldaten zullen tellen, maar het er met de vervulling der verschillende charges treurig genoeg zal uitzien, zoo treurig, dat wij niet weten hoe daarin naar behooren zal zijn te voorzien, omdat de stof, waaruit bij het uitbreken van den oorlog nog officieren en kader getrokken kunnen worden, dan, wat eerstgenoemden betreft, reeds geheel en, wat het kader aangaat, grootendeels zal zijn uitgeput.

En hoe zullen daarna de behoeften niet stijgen? Wie meenen mocht, dat wij hieromtrent overdrijven, overtuige zich door na te gaan, hoe het daarmede ten jare 1870—71 zelfs in Duitschland was gesteld, waar men in de landweer en de reserve over een groot aantal officieren en een voldoende sterk kader ter aanvulling beschikte. Zoo werd, om maar een voorbeeld

(1) Neue Studien über die Schlacht bei Wörth. u. s. w. *Mil. Wochenbl.* 1892, N°. 3, bladz. 83.

(2) *Relation de la bataille de Froeschwiller*, livrée le 6 Août 1870, bladz. 282—285.

te noemen, het 44ste regiment infanterie in den slag bij Amiens aangevoerd door een majoor, het 1ste en 2de bataljon door een kapitein en het fuselierbataljon door een 1ste luitenant, terwijl zes compagnieën onder de bevelen van 2de luitenants stonden, waarvan er één tot de landweer en twee tot de reserve behoorden, terwijl de drie overigen pas benoemde portepeefähnrichs of onderofficieren waren. Zelfs aan officiersdienstdoenden was zulk een gebrek, dat de pelotons, ter sterkte van 50 à 60 geweren, bij de 1ste, 4de, 8ste, 10de en 11de compagnie geheel, bij de overige compagnieën grootendeels door feldwebels, sergeanten of onderofficieren werden aangevoerd (1).

Nog sterker spreken de verliezen van het 72ste regiment infanterie in de slagen bij Vionville en Gravelotte, omdat zij in een tijdsverloop van nog geen drie maal vier en twintig uur, nadat de troepen voor het eerst in het vuur waren getreden, geleden werden. De schrijver van de geschiedenis van dit regiment (2) meldt: »Het regiment werd door den eenig overgebleven hoofdofficier, de bataljons door kapiteins en alle compagnieën door 2de luitenants aangevoerd. Ter vervulling van de 36 officiersbetrekkingen bleven in het gelid slechts over: één 2de luitenant, drie fouriers, twee portepeefähnrichs en twee onderofficieren der reserve.»

Kan het anders, dat wij na het vorenstaande de vermeerdering van het beroepskader en van het aantal beroepsofficieren een dringende behoefte noemen en de hoop uitspreken, dat daaraan in het aanstaande wetsontwerp op de legerorganisatie meerdere aandacht zal worden gewijd dan in dat van den vorigen Minister van Oorlog met betrekking tot de veldinfanterie het geval was? In deze behoefte toch kan door landweer of reserve-kader — bij de bestaande regeling zooals bekend geheel ontbrekend — al zal dit in de toekomst althans ten deele de aanvoering moeten versterken, niet worden voorzien. De geringere waarde daarvan maakt, dat het in verhouding tot het andere niet bijzonder sterk vertegenwoordigd mag zijn, d. w. z., in de organisatie liefst de 30% in elken rang of graad niet overschrijden moet. Ook in dit opzicht geeft KUNZ behartigenswaardige wenken, welke wij evenwel om niet te uitvoerig te worden hier achterwege zullen laten, het aan des lezers belangstelling overlatende ze ter plaatse na te slaan.

In verband met de voorafgaande beschouwingen zouden wij de organisatie van de compagnie veldinfanterie gaarne als volgt geregeld zien:

(1) ERICH, *Geschichte des 7. Ost. preussischen Infanterie-Regiments* N°. 44.

(2) FABRICIUS, *Geschichte des 4. Thüringischen Infanterie-Regiments* N°. 72.

Rangen, graden, dienstbetrekkingen en voertuigen.	Officiëren.		Kader. (1)		Minderen.	Voertuigen.	Paarden.		Ophelderingen.
	Beroeps-	Reserve-	Beroeps-	Reserve-			Rij-	Trek-	
Kapitein.	1	—	—	—	—	—	1	—	(1) Daar wij niet over soldaten 1ste klasse kunnen beschikken, moet het kader sterker zijn dan bij sommige buitenlandsche compagnieën. (2) Dienstdoend officier. (3) Waaronder één dienstdoend officier. (4) Behalve het aantal vrijwill. dienende soldaten. (5) Twee bij elk peloton. (6) Een bij elk peloton. (7) Geleiders der beide voertuigen en paardenoppasser ter beschikking van den comp.comm. Zoodra deze afstijgt, geleidt die oppasser het paard bij de hand. (8) In vervanging van de bataljonspatrooncaissons; behoort tot den gevechtstrein. (9) Behoort tot den bagagetrein.
1ste of 2de Luit.	3	1	—	—	—	—	—	—	
Serg.-Maj.	—	—	1 (2)	—	—	—	—	—	
Fourier	—	—	1	—	—	—	—	—	
Sergeanten.	—	—	9 (3)	3	—	—	—	—	
Korporaals.	—	—	12	4	—	—	—	—	
Tamboers	—	—	—	—	2	—	—	—	
Hoornblazers.	—	—	—	—	2	—	—	—	
Soldaten.	—	—	—	—	192 (4)	—	—	—	
Gewondendragers.	—	—	—	—	4 (5)	—	—	—	
Hospitaalsoldaten.	—	—	—	—	2 (6)	—	—	—	
Treinsoldaten.	—	—	—	—	3 (7)	—	—	—	
Patroonkar.	—	—	—	—	—	1 (8)	—	1	
Compagnieskar.	—	—	—	—	—	1 (9)	—	2	
	4	1	23	7	205	2	1	3	
	3		30				4		

Zonder de vrijwilligers in rekening te brengen, waarvan het grootste gedeelte als soldaten 1ste klasse zoude kunnen fungeeren, veranderen de cijfers, op bladz. 292 voor onze compagnie aangegeven, alsdan opvolgend in 38—6,4—5,5, waarmede, zooda niet het meest gewenschte, dan toch het bereikbare verkregen ware.

P.

(Wordt vervolgd.)

De voorschriften voor de verpleging bij manoeuvres en in kampen.

De voorschriften, betrekking hebbende op de verpleging van de troepen bij manoeuvres en in kampen zijn wel nimmer aan zulk eene zware proef onderworpen, als in den afgelopen zomer tijdens de oefeningen van de 1ste en 2de divisie het geval is geweest. In de eerste plaats toch werd door 12 bataljons van de 1ste divisie een kamp betrokken, dat sedert jaren nagenoeg uitsluitend gediend had tot legering van een betrekkelijk gering getal troepen, en alleen daarvoor dan ook was ingericht. In de tweede plaats werden door de troepen van de beide genoemde divisies veldoefeningen gehouden, die, wat de verpleging betreft, zich van manoeuvres van vorige jaren vooral daardoor onderscheidde, dat thans nagenoeg alle troepen, en niet slechts enkele onderdeelen, door de zorg van de intendance gevoed en verpleegd moesten worden.

Geleid door de ervaring bij beide oefeningen opgedaan, stel ik mij voor in de hierna volgende regelen na te gaan, in hoeverre de bestaande voorschriften eene goede verpleging van de troepen in kampen en bij manoeuvres bevorderen, en in hoeverre door die voorschriften verkregen kan worden, dat ook met betrekking tot de verpleging de manoeuvres het beeld van den werkelijken oorlog zoo dicht mogelijk naderen, zooals in § 8 van het voorschrift tot het houden van veldmanoeuvres in het algemeen wordt aanbevolen.

In § 96 van het genoemde voorschrift komt eene opgave voor van de hoeveelheden levensmiddelen, die tijdens de manoeuvres aan de onderofficieren en minderen, die niet met voeding zijn ingekwartierd, worden verstrekt. Klaarblijkelijk is bij de samenstelling dier opgave van het zeer juiste beginsel uitgegaan, dat de soldaat bij manoeuvres in den regel veel vermoeiender diensten te verrichten heeft dan in het garnizoen; dat hij, vooral met opzicht tot zijne legering, vele ontberingen moet doorstaan; dat het leven in de open lucht aanleiding geeft tot verhoogde stofwisseling, enz.; alle welke factoren hem recht geven op eene zwaardere voeding dan onder normale vredesomstandigheden het geval behoef te zijn.

Voor die zwaardere voeding is door de manoeuvre-rations in het algemeen op zeer voldoende wijze gezorgd, terwijl die rations bovendien toelaten, om,

met betrekking tot de soort van de te verstrekken spijzen, de noodige afwisseling in de voeding van den soldaat aan te brengen.

Toch stel ik mij voor, dat in de voor manoeuvres vastgestelde voedingsregeling twee schijnbaar onbeduidende, doch in werkelijkheid niet onbelangrijke wijzigingen behooren te worden aangebracht.

In de eerste plaats zou ik namelijk wenschen, dat bij het ration, waarbij 's middags aardappelen en groenten worden verstrekt, eene *bepaalde* hoeveelheid vet wordt gevoegd. Thans is die hoeveelheid niet opgegeven en het voorschrift (zie noot van § 96) bepaalt alleen, dat onder de hoeveelheid van 0,325 KG. vleesch met been niet *minder* dan $\frac{1}{10}$, of 0,0325 KG. vet mag worden geleverd. Die minimum-hoeveelheid is echter veel te gering en zij bedraagt bijv. nog niet de helft van de hoeveelheid van 0,07 KG., welke voor de toebereiding van den overeenkomstigen middagmaaltijd in het garnizoen is vastgesteld (zie Bijlage A van het Voorschrift betreffende de voeding in vreedestijd).

Naar mijn gevoelen zou de hoeveelheid vet van het manoeuvre-ration minstens gelijk, doch liever iets hooger moeten zijn dan die van het vreedesration. Men zou haar kunnen stellen op 0,075 KG., in verband waarmede het vleeschratio $0,325 - 0,075 = 0,25$ KG. zou bedragen. In dat geval zou voor de bereiding van de soep dagelijks eene gelijke hoeveelheid van 0,25 KG. vleesch per man worden gebezigd, onverschillig of de middagmaaltijd uit aardappelen met groenten, dan wel uit boonen of andere spijzen bestaat. Behalve dat dit uit een voedingsoogpunt wenschelijk moet worden geacht, is daaraan nog het voordeel verbonden, dat alsdan minder dan thans aanleiding wordt gegeven tot vergissingen bij het berekenen van de in te koopen hoeveelheden levensmiddelen.

In de tweede plaats zou ik het ration, waarbij 's morgens kaas in plaats van soep wordt verstrekt, willen doen vervallen, en wel omdat de man, bij verstrekking van dat ration, onvoldoende gevoed wordt, ook al bevat het ration op zichzelf eene meer dan voldoende hoeveelheid voedende bestanddeelen. Bij de invoering van het Voorschrift betreffende de voeding in vreedestijd, werd een dergelijk ration (B) bij wijze van proef voor den soldaat in het garnizoen in het leven geroepen. Dit ration, waarvan het morgenmaal uit brood, boter en kaas, en het middagmaal uit vleesch, aardappelen en groenten bestaat, *moest* eenmaal 's weeks worden verstrekt.

Al spoedig na de invoering van het voorschrift werden de voedingscommissiën evenwel gemachtigd, het ration B niet meer te doen verstrekken, en, zoo dit al geschiedde, dan *mocht* het niet meer dan éénmaal per week worden gegeven. Ofschoon derhalve niet officieel afgeschaft, werd het ration, als een gevolg van de verleende machtiging, in nagenoeg alle garnizoenen feitelijk buiten gebruik gesteld. Daar waar het gehandhaafd bleef, werd het hoofdzakelijk alleen bestemd voor de voeding op Zondag, omdat bij verstrekking er van, de middagmaaltijd om 1 uur, in stede van om 3 uur, wordt

genuttigd, waardoor de soldaat zooveel vroeger in de gelegenheid wordt gesteld om van de hem op Zondag gegeven vrijheid gebruik te maken.

Men kan dus aannemen, dat de proefneming met het ration B niet aan de verwachtingen beantwoord heeft. Dat dit het geval zou zijn, kon trouwens wel worden voorzien. Eene proef toch, waarmede eene verandering beoogd wordt van het voedingsrégime van den soldaat, moet — wil daarover met juistheid kunnen worden geoordeeld — noodzakelijkerwijze gedurende eenigen tijd *onafgebroken* plaats hebben.

Is de man gewoon aan eene bepaalde verdeling over verschillende maaltijden van de hoeveelheid spijs, die hij dagelijks tot zijn levensonderhoud gebruikt, dan spreekt het vanzelf, dat eene ingrijpende verandering in die verdeling aanvankelijk met weinig ingenomenheid zal worden begroet en niet voor één dag van de week kan worden ingevoerd. Met andere woorden, is de man gewoon 's morgens krachtig gevoed te worden, dan gaat het niet aan, één dag van de week daarvan uit te zonderen, en hem op dien dag, bij gelijke inspannende dienstverrichtingen, dat krachtige morgenvoedsel te onthouden, om hem daarentegen 's middags zwaarder te voeden. Ontvangt hij, bij de thans bestaande regeling, 's morgens, in plaats van soep met vleesch, boter en kaas, dan voelt hij het gemis van zijn krachtig morgenmaal tot op het tijdstip waarop hij de middagspijs nuttigt, derhalve juist gedurende den tijd, waarin de zwaarste diensten van hem gevorderd worden. Zijne voeding is dan onvoldoende, al bevat het ration voor den geheelen dag eene meer dan voldoende hoeveelheid aan voedende bestanddeelen.

Wordt dus de soldaat in het garnizoen, bij verstrekking van het ration B, over een groot gedeelte van den dag onvoldoende gevoed, nog meer is dit het geval, indien datzelfde of een dergelijk ration ook gedurende den manoeuvre-tijd wordt verstrekt. Gedurende dien tijd behoort zijn morgenmaal minstens even krachtig en even voedzaam te zijn als zijn middagmaal, al ware het alleen maar, omdat de aard van de alsdan door hem te verrichten diensten, die doorgaans zeer inspannend zijn, geene zekerheid geeft, dat hem zijn middagmaal op een vast uur kan worden uitgereikt.

Wil de soldaat derhalve tijdens de manoeuvres naar behooren gevoed worden, dan dient hij ook twee warme maaltijden daags te ontvangen. Ofschoon dit laatste geenszins door het manoeuvre-voorschrift wordt verboden, zou ik het toch van groot belang achten, dat de bepaling, vervat in § 96 van dat voorschrift, volgens welke aan den man 0,1 KG. kaas wordt verstrekt, ingeval 's morgens geen soep wordt gegeten, zoodra mogelijk wordt ingetrokken, ten einde aldus te voorkomen, dat de soldaat gedurende sommige manoeuvre-dagen onvoldoende gevoed wordt.

Alvorens van dit onderwerp af te stappen, meen ik de voeding van den soldaat in oefeningskampen en bij fortoefeningen nog met een enkel woord ter sprake te moeten brengen.

a. *Oefeningskampen.* Artikel 65 van het Voorschrift betreffende de voeding van de landmacht in tijd van vrede schrijft voor, dat de bepalingen van genoemd voorschrift voor zooveel mogelijk ook bij de troepen, die in eene legerplaats verblijf houden, moeten worden nagekomen.

Of het, bij de invoering van het voorschrift, de bedoeling is geweest, het aangehaalde artikel in dien zin uit te leggen, dat ook de voedselrations voor kampeerende troepen geheel moeten overeenkomen met die voor troepen in garnizoen, is mij niet bekend. Zeker is het echter, dat het artikel tot dusverre aldus is uitgelegd, en aangezien die uitlegging reeds van 1880 dagteekent en daarop nimmer van de zijde van het Departement van Oorlog aanmerking werd gemaakt, mag wel worden aangenomen, dat in deze geheel overeenkomstig de bedoeling wordt gehandeld.

Vergelijkt men de opgaven van de samenstelling van de rations levensmiddelen in Bijlage A van het voedingsvoorschrift en in § 96 van het manoeuvrevoorschrift, dan blijkt, dat de rations welke aan kampeerende troepen worden verstrekt, wat aangaat de hoeveelheden van de verstrekt wordende levensmiddelen, vrij belangrijk bij de manoeuvre-rations ten achteren staan.

Voor het maken van een verschil tusschen de voeding van den soldaat in kampen en bij manoeuvres bestaat intusschen, naar mijn inzien, geen enkele reden. Heeft de soldaat bij manoeuvres een verzaard ration noodig — en dat zal wel niet in twijfel worden getrokken — dan komt hem die zwaardere voeding ook toe, bijaldien tot het houden van oefeningen gekampeerd wordt. Niemand toch zal willen beweren, dat de diensten van den soldaat in oefeningskampen minder zwaar zijn dan bij manoeuvres.

Indien verschil zou moeten worden gemaakt, dan komt het ons zelfs voor, dat kampeerende troepen de zwaarste rations zouden moeten ontvangen, omdat in den regel langer gekampeerd dan gemanoevreerd wordt. Dat verschil behoeft evenwel niet te bestaan, doch wel is het noodig, dat aan troepen in oefeningskampen voortaan de manoeuvre-rations worden toegekend.

Ik gebruik hier ten onrechte het woord »voortaan», want feitelijk hebben de in dezen zomer te Zeist gelegerde troepen van de 1ste divisie infanterie op bijzonderen last van den Minister van Oorlog de manoeuvre-rations ontvangen. Den voor dezen zomer genomen maatregel zou ik dus voor het vervolg bestendigd willen zien, derhalve ook voor de troepen, welke geregeld jaarlijks oefeningskampen betrekken.

Dat de laatstbedoelde troepen gedurende eene reeks van jaren de legerplaatsen bij Zeist, Oldebroek en Laren hebben betrokken, zonder dat er ooit ernstige klachten over het onvoldoende van de voeding in die legerplaatsen vernomen of althans algemeen bekend geworden zijn, schijnt tegen den door mij gewenschten maatregel te pleiten. Toch blijf ik van de noodzakelijkheid ervan ten volle overtuigd.

De gekampeerde soldaat wordt werkelijk met het hem toegekende vredesration onvoldoende gevoed. Wil men een bewijs, dan heb ik slechts te

wijzen op de massa's levensmiddelen — brood, kaas, eieren enz. — welke dagelijks in de cantines der soldaten te Zeist en, ben ik wel ingelicht, ook te Oldebroek aan de troepen worden verkocht. De omzet in levensmiddelen van die cantines is dan ook zoo groot, dat voorzeker geene overdrijving is gelegen in de bewering, dat door genoemde inrichtingen op buitengewone wijze in de voeding van den soldaat wordt bijgedragen.

Hiervoren merkte ik op, dat tot dusverre geene ernstige klachten over het onvoldoende van de verstrekte rations in de permanente kampen bekend zijn geworden. Dit is echter slechts ten deele juist; eenige jaren geleden toch werd daarover door de troepen in het kamp bij Laren wel degelijk geklaagd, en het gevolg daarvan is dan ook geweest, dat het ration in de volgende jaren voor die legerplaats eenige vermeerdering heeft ondergaan.

Onderstaande tabel bevat een vergelijkend overzicht van de kamp-menage-uitgaven per man en per dag, respectievelijk bij voeding volgens het gewone vredestarif en volgens de voor manoeuvres vastgestelde regeling.

Terwijl voor de eenheidsprijzen van de levensmiddelen enz. die genomen zijn, welke in dit jaar in het divisie-kamp bij Zeist moesten worden betaald, is de tabel berekend voor het ration, dat het veelvuldigst wordt verstrekt en waarvan de morgenkost dus uit soep met vleesch, en de middagkost uit aardappelen met groenten bestaat.

	Eenheidsprijzen in guldens.	Gewoon vredes-ration.		Manoeuvreration.		Opmerkingen.
		Hoeveelheid.	Bedrag in guldens.	Hoeveelheid.	Bedrag in guldens.	
Koffie KG.	1,38	0,006	0,00828	0,02	0,0276	(1) 600 G. worden van 's Rijkswege verstrekt. (2) 600 G. worden van 's Rijkswege en 150 G. uit de menage verstrekt.
Melk. L.	0,09	0,02	0,0018	0,03	0,0027	
Vleesch en vet. KG.	0,73	0,29	0,2117	0,325	0,23725	
Aardappelen L.	0,0257	0,18	0,04626	2,	0,0514	
Rijst. KG.	0,1181	0,05	0,005905	0,05	0,005905	
Zout. »	0,135	0,03	0,00405	0,03	0,00405	
Peper »	0,70	0,001	0,0007	0,001	0,0007	
Soep- en middag-groenten. f	—	—	0,025	—	0,025	
Brood. KG.	—	(1)	»	0,15(2)	0,01465	
Brandhout. f	—	—	0,03	—	0,03	
Waschloon. »	—	—	0,02	—	0,02	
Scheerloon. »	—	—	0,003	—	0,003	
Diversen. »	—	—	0,008305	—	0,007745	
Totaal.			0,365		0,43	

Uit de tabel blijkt dus, dat voor het gewone vredesration ongeveer f 0,365, en voor het manoeuvre-ration ongeveer f 0,43, of f 0,065 meer, moet worden betaald.

Met inbegrip van de kamptoeelage bedraagt de soldij van den minst bezoldigden infanteriesoldaat f 0,46, en voor den minst bezoldigden artillerie- of geniesoldaat f 0,52, terwijl het minimum-zakgeld voor beide categorieën respectievelijk op f 0,10 en f 0,13 is vastgesteld.

Om het even of in het kamp de gewone vredesvoeding, dan wel het manoeuvre-ration wordt verstrekt, in de beide gevallen moet de infanterist zich derhalve met het minimum-zakgeld vergenoegen. Wat is er dus natuurlijker dan dat hij, bijaldien het verstrekt wordende voedsel onvoldoende in zijne behoeften voorziet, daarover zijne klachten kenbaar maakt.

De artillerie- en de geniesoldaat daarentegen ontvangen het minimum-zakgeld alleen bij verstrekking van het manoeuvre-ration. De gewone vredesvoeding levert hun eenig geldelijk voordeel op, en ofschoon het zakgeld daarbij slechts enkele centen meer dan het vastgestelde minimum bedraagt, schijnt de soldaat zoo zeer op het hoogere zakgeld gesteld te zijn, dat hij, om dit te verkrijgen, zich gaarne met eene te geringe hoeveelheid voedsel tevreden stelt. Het ontbrekende vult hij dan wel aan met hetgeen hij zich zelf, hetzij door aankoop uit de cantine, hetzij op andere wijze verschaft.

Dat, voor zooverre mij althans bekend is, tot dusverre noch in het artillerie-, noch in het geniekamp over het onvoldoende van het verstrekte voedsel geklaagd werd, moet dan ook, naar mijn inzien, eenig en alleen worden toegeschreven aan het feit, dat de soldaat, wetende, dat er verband bestaat tusschen de hoeveelheid voedsel welke hij ontvangt, en het zakgeld dat hem uitgekeerd wordt, de voorkeur geeft aan een hoog zakgeld boven eene goede voeding.

Tijdens het vóórkamp in de legerplaats bij Zeist vond ik gelegenheid, mij van de juistheid dezer zienswijze te overtuigen. Eenige dagen toch nadat de manoeuvre-voeding was ingevoerd, een maatregel welke door de infanterie ten zeerste gewaardeerd werd, deden de manschappen van het detachement genietroepen het verzoek, om weder de gewone rations levensmiddelen te ontvangen. Bij onderzoek bleek het mij, dat alleen de wensch, om het tot dusverre in het kamp genoten zakgeld te behouden, tot het doen van het verzoek had aanleiding gegeven.

Kan de geniesoldaat zich de weelde veroorloven, om van zijn ontvangen zakgeld eenig voedsel aan te schaffen, de infanteriesoldaat met zijn minimum-zakgeld — waarvan somtijds nog een gedeelte als korting ten behoeve van zijne uitrusting- en reserverekening afgetrokken wordt — is daartoe stellig niet in staat.

Ofschoon het welbegrepen belang van den soldaat reeds in het algemeen vordert, dat troepen in oefeningskampen niet minder gevoed worden dan bij manoeuvres, is dit voor den infanterist derhalve eene bepaalde levensbehoefte.

b. *Fortoefeningen.* Over de voeding van den soldaat bij fortmanoeuvres kan ik kort zijn. Sedert tal van jaren is het regel, dat troepen, die aan genoemde oefeningen deelnemen, verzwaarde voedselrations ontvangen, en in den laatsten tijd waren deze, zoo niet geheel, dan toch nagenoeg geheel op dezelfde wijze samengesteld als de thans voor veldmanoeuvres vastgestelde rations.

Intusschen wordt de verstrekking van verzwaarde rations bij fortoefeningen door geene enkele reglementaire bepaling voorgeschreven, zoodat dienaangaande voor elke afzonderlijke oefening een voorstel aan den Minister van Oorlog moet worden onderworpen.

Nu voor troepen op veldmanoeuvre bepaalde rations zijn vastgesteld en het blijkbaar de bedoeling is, diezelfde rations ook bij fortoefeningen aan de troepen toe te kennen, verdient het dus aanbeveling hieromtrent geene onzekerheid te laten en de verstrekking van bedoelde rations bij laatstgenoemde oefeningen derhalve reglementair voor te schrijven.

De verpleging van troepen in kampen en bij manoeuvres, fortoefeningen enz. wordt grootendeels beheerscht door de »Algemeene bepalingen omtrent kampeeren van troepen, groote manoeuvres, bezetten van forten enz.», vastgesteld bij het Kon. Besluit van 31 Maart 1882, n°. 13, en de tot uitvoering van dat Besluit uitgevaardigde Ministerieele Beschikking van 14 April d. a. v., VIde Afdeeling, n°. 4 (zie *Rec. Militair*, Beknopte Uitgave, bladz. 2150).

In de volgende regelen stel ik mij voor, aan te toonen dat de genoemde bepalingen dringend herziening vereischen, niet alleen omdat zij niet meer passen bij de bestaande toestanden — zoo dat al ooit vroeger het geval mocht geweest zijn — doch ook, omdat zij eene belemmering zijn voor eene eenvoudige regeling van de verpleging der troepen.

De beginselen, welke den grondslag voor de genoemde bepalingen uitmaken, zijn, voor zooveel zij de verpleging betreffen, de volgende:

1°. De officieren zorgen zelve voor hunne voeding en ontvangen gedurende hun verblijf op de legerplaats, of tijdens zij aan de oefeningen deelnemen, eene geldelijke toelage, doch alleen wanneer door de oefeningen nachtverblijf buiten de standplaats wordt veroorzaakt.

2°. In de voeding van de onderofficieren en minderen wordt op dezelfde wijze voorzien als in het garnizoen; dat is dus door het menagestelsel, waarbij de kosten voor de aanschaffing van de levensmiddelen enz. uit de soldij van de deelnemers der menage worden bestreden. Tot tegemoetkoming evenwel in de hoogere kosten aan die aanschaffing verbonden, wordt over de dagen, dat de spijzen buiten de gewone standplaatsen moeten worden gereedgemaakt, de soldij van de genoemde militairen met een zeker bedrag verhoogd.

3°. De bedragen van de toelagen van de officieren en van de soldijverhoogingen van de onderofficieren en minderen verschillen, al naarmate de troepen zijn aangewezen, om:

- a. te kampeeren,
- b. veldmanoeuvres te verrichten, en
- c. fortoefeningen te houden (1).

Zooals hierboven is aangegeven, moeten de officieren zelve voor hunne voeding zorg dragen. Die verplichting zou ik hen evenwel alleen willen opleggen, voor het geval zij ander voedsel verlangen dan aan den onderofficier en den soldaat wordt verstrekt. Ik zou dus wenschen, dat aan de officieren het recht wordt gegeven, om aan de menages van de onderofficiëren en minderen deel te nemen.

Wel is waar kan uit het bepaalde bij § 100 van het Voorschrift tot het houden van veldmanoeuvres worden afgeleid, dat zij dit recht bezitten, maar het genoemde voorschrift geldt niet voor kampen en evenmin voor fortoefeningen, en het komt dus noodig voor hierin door eene algemeen geldende bepaling te voorzien.

Eene tweede zaak, waarop ik met opzicht tot de officieren de aandacht wilde vestigen, betreft de bedragen van de vastgestelde toelagen. Om mij te bepalen tot de kapiteins en luitenants, voor hen zijn de toelagen per dag gesteld op *f* 1,75 voor een kampeerend officier, en respectievelijk op *f* 2,00 en *f* 3,00 voor een officier, die aan veldmanoeuvres of aan fortoefeningen deelneemt.

In legerplaatsen, welke jaarlijks en voor geruimen tijd door dezelfde troepen worden betrokken — zooals het geniekamp te Zeist en het artilleriekamp te Oldebroek — is het den officier mogelijk om voor betrekkelijk weinig geld in zijn onderhoud te voorzien. Hij kan namelijk aldaar partij trekken van de voordeelen, te verkrijgen door het aanschaffen van meubilair en servies voor de officierscantine, en, in het algemeen, van het onder eigen beheer exploiteeren van deze in eene legerplaats onmisbare inrichting.

Dank zij de uitnemende wijze waarop de officierscantine in de beide genoemde legerplaatsen wordt beheerd, heeft elk officier, die in de laatste jaren aldaar eenigen tijd heeft moeten verblijven, de ervaring kunnen opdoen, dat de toelage van *f* 1,75 per dag onder de gegeven omstandigheden eene billijke vergoeding daarstelt voor de hoogere uitgaven, die aan het kampeeren noodzakelijk verbonden zijn.

(1) Feitelijk worden in het betrekkelijk Koninklijk Besluit vijf onderscheidingen gemaakt, namelijk:

- a. kampeeren,
- b. veldoefeningen op groote schaal (groote manoeuvres),
- c. kadermanoeuvres,
- d. oefeningen in den strategischen velddienst (veiligheidsdienst),
- e. oefeningen in het bezetten van forten en versterkte plaatsen.

Voor de troepen, aangewezen voor de oefeningen, genoemd onder *b*, *c* en *d* zijn evenwel dezelfde toelagen en soldijverhoogingen vastgesteld, zoodat deze drie soorten van oefeningen door mij eenvoudigheidshalve onder eene enkele categorie (veldmanoeuvres) zijn gebracht.

Hierbij zij nog opgemerkt, dat door »oefeningen in den strategischen velddienst (veiligheidsdienst)» tot dusverre steeds verstaan werden de zoogenaamde cavaleriemanoevres, onder welke benaming die oefeningen meer algemeen bekend zijn geworden.

Gedurende den tijd, dat de 1ste divisie te Zeist gekampeerd was, verkeerden de officieren evenwel onder andere omstandigheden. Wel werden toen van 's Rijkswege cantines te hunner beschikking gesteld, doch deze moesten, behoudens enkele meubelen, geheel van alles worden voorzien, en bovendien kon er, ook met het oog op de groote kosten, welke voor het aanschaffen van servies, keukengereedschap, lampen enz. gevorderd zouden worden, van eigen beheer geen sprake zijn.

Een gevolg daarvan was, dat de officieren zoowel voor hunne maaltijden als voor hunne overige verteringen veelal zelfs hogere prijzen moesten betalen dan in den regel in hotels het geval is, hetgeen trouwens niet meer dan natuurlijk is, indien men bedenkt, dat de cantinehouders tot het maken van zeer groote onkosten verplicht waren. Bij één der regimenten infanterie was bijv. de prijs van het middagmaal op *f* 1,90 per officier gesteld.

Voor een ieder zal het dus duidelijk zijn, dat de kamptoeelage in het divisie-kamp geheel onvoldoende was tot bestrijding van de hogere uitgaven, waartoe de officier door zijn verblijf in de legerplaats verplicht was.

Bij het vaststellen van het bedrag der kamptoeelage heeft men zich zeer waarschijnlijk voorgesteld, dat, sedert de veldmanoeuvres aan de orde zijn gekomen, voortaan alleen sprake zou zijn van het bezetten van vaste kampen door artillerie en genie. Neemt men dit niet aan, dan kan men bezwaarlijk eene verklaring vinden voor het feit, dat tusschen het bedrag van de manoeuvre- en de kamptoeelage een, zij het dan ook gering, verschil is gemaakt.

Evenmin als de kamptoeelage bij het bezetten van legerplaatsen, die niet tot kampeeren zijn ingericht, voldoende kan worden geacht, evenmin is dit intusschen het geval met de manoeuvre-toelage, en vele officieren zullen dan ook wel kunnen getuigen, dat de veldmanoeuvres hun veelal een niet onbelangrijk deficit in hunne beurs hebben bezorgd.

Zooals hierboven reeds is medegedeeld, bedraagt de toelage bij fortmanoeuvres *f* 3,00 per dag, of *f* 1,00 meer dan bij veldmanoeuvres. Indien men haarfijn zou willen onderzoeken, welke officier met opzicht tot zijne dagelijksche noodzakelijke uitgaven in gunstiger omstandigheden verkeert, hij, die aan veldmanoeuvres deelneemt en dus telkens van standplaats verandert, of wel hij, die tijdelijk tot de bezetting van eene versterkte plaats behoort, of bij het hoofdkwartier van eene groep met vaste standplaats is ingedeeld, dan wel eenige andere functie bij fortmanoeuvres waarneemt, dan ben ik er zeker van, dat de schaal in vele gevallen in het voordeel van de laatstgenoemden zou overslaan.

Ik kan dan ook niet inzien, waarom een officier, die aan fortoefeningen deelneemt, eene hogere bezoldiging noodig heeft dan een officier die gekampeerd is, of wel ingedeeld is bij troepen, welke veldmanoeuvres houden. Welke soort van oefeningen ook gehouden worden, bij alle komt de officier dan eens in omstandigheden, waarin hij tot groote uitgaven voor zijne

voeding enz. verplicht is, dan weder heeft juist het omgekeerde plaats. Feitelijk bestaat er niet het minste verband tusschen de bedoelde uitgaven en de soort van oefeningen, waaraan de officier deelneemt.

Naar mijn gevoelen zou het dan ook rationeel en billijk zijn, om voor alle oefeningen, welke buiten de standplaatsen van de troepen worden gehouden, eene gelijke dagelijksche toelage voor de officieren vast te stellen, en zou het bedrag dier toelage — waarop de officier natuurlijk, evenals thans het geval is, alleen recht zou moeten hebben, indien nachtverblijf buiten de standplaats wordt gehouden — zeker niet minder dan *f* 2,50 voor kapiteins en luitenants mogen bedragen, en voor opper- en hoofdofficieren naar evenredigheid meer.

In punt 3 van artikel 12 van het reeds aangehaalde Koninklijk Besluit van 31 Maart 1882, n°. 13, is o. a. bepaald, dat de Minister van Oorlog aan officieren, behoorende tot troepen, welke niet tot het houden van oefeningen zijn gekampeerd, eene geringere toelage kan toekennen, dan zij volgens artikel 1 van genoemd Besluit zouden ontvangen. Deze bepaling zou, ingeval de dagelijksche toelage voor oefeningen in het algemeen op het genoemde bedrag van *f* 2,50 voor kapiteins en luitenants wordt vastgesteld, kunnen worden uitgebreid tot alle kampeerende troepen zonder onderscheid, zoodat derhalve de Minister van Oorlog de bevoegdheid zoude verkrijgen, om de toelage voor officieren in vaste kampen op een geringer bedrag dan de oefeningstoelage te stellen.

De bedragen, waarmede de dagelijksche soldij van de onderofficieren en minderen bij de hierbedoelde oefeningen wordt verhoogd, zijn vastgesteld als volgt (1):

1°. voor troepen in legerplaatsen en bij fortoefeningen:

adjudanten-onderofficier	{	gehuwden	<i>f</i> 0,50
		ongehuwden	» 0,25
overige onderofficieren en soldaten	{	gehuwden	» 0,37
		ongehuwden	» 0,12

2°. voor troepen, welke veldmanoeuvres houden:

alle onderofficieren en soldaten, gehuwden en ongehuwden	{	» 0,40.
--	---	-----------	---------

Daarbij is bepaald, dat de onder 2°. genoemde verhooging — dus die bij veldmanoeuvres — tevens dient als tegemoetkoming in de kosten voor aankoop van brood, zoodat derhalve alleen de troepen, welke kampeeren of fortoefeningen houden, het voor vreedestijd vastgestelde ration brood van 600 G. van 's Rijkswege ontvangen. Dit ration kost gemiddeld *f* 0,06, en de soldijverhooging bij veldmanoeuvres bedraagt dus feitelijk *f* 0,34.

(1) De soldijverhoogingen voor onderofficieren en korporaals van de artillerie-schietschool, aangewezen om te kampeeren, zijn kortheidshalve buiten beschouwing gelaten.

Waarom aan troepen, welke veldmanoeuvres houden, *niet*, aan die welke kampeeren of fortoefeningen verrichten *wel* van 's Rijkswege brood wordt verstrekt, daarvoor kan, naar het mij voorkomt, geen enkele gegronde reden worden opgegeven. Mogelijk heeft men gemeend, dat het brood voor manoeuvreerende troepen slechts bij uitzondering uit de militaire bakkerijen zoude kunnen worden verkregen. Behalve dat de practijk evenwel aantoot, dat het benoodigde bijna immer door de genoemde inrichtingen wordt geleverd, kan, in de gevallen waarin dit niet plaats heeft, het bij particulieren aangekochte even goed door het Rijk als door den soldaat betaald worden.

Evenmin kan men, naar mijn inzien, gegronde redenen vinden voor het maken van een verschil in de bezoldiging van gehuwde en niet gehuwde militairen alleen bij fortoefeningen en in kampen, en niet bij het houden van veldmanoeuvres. Wordt het noodig geacht gehuwde militairen, die voor te houden oefeningen buiten hunne garnizoensplaatsen moeten verblijven, tijdens hunne afwezigheid schadeloosstelling te verleenen, dan vordert de billijkheid, dat die schadeloosstelling ook bij alle oefeningen gegeven wordt, en dus geene uitzondering wordt gemaakt voor bepaalde oefeningen, welke — zooals hier het geval is — den militair onder gelijke omstandigheden brengen, als die waarbij wel vergoeding wordt gegeven.

In de voorgaande bladzijden had ik reeds gelegenheid er op te wijzen, dat de bezoldiging van den infanteriesoldaat in eene legerplaats (de soldij met de verhooging) onvoldoende is tot het bestrijden van de kosten voor zijne voeding en van het hem als minimum gewaarborgd zakgeld, zelfs dan wanneer de hoeveelheden van de verstrekt wordende levensmiddelen gelijk zijn aan die, voor den soldaat in het garnizoen vastgesteld.

Men zou kunnen meenen, dat de eenheidsprijzen van de levensmiddelen, die tot grondslag voor mijne berekening hebben gediend — namelijk de prijzen, welke in dit jaar in het divisie-kamp te Zeist werden betaald — te hoog zijn genomen. Het tegendeel is echter waar, want men verkeerde te Zeist in dit opzicht in een exceptioneel gunstigen toestand, hoofdzakelijk omdat het duurste voedingsmiddel — het vleesch — ontvangen werd uit de militaire slachterij te Utrecht tegen *f* 0,73 per KG., een prijs die zeer zeker veel lager is, dan ingeval voor de levering van het vleesch eene aanbesteding had moeten worden gehouden. Ook voor de overige levensmiddelen werden in de legerplaats billijke prijzen betaald, zooals trouwens uit de opgave van bladz. 300 kan blijken.

Neemt men nu in aanmerking:

1°. dat men werkelijk geen overdreven eisch stelt door voor den kampeerende soldaat dezelfde voedselrations te verlangen, als aan den manoeuvreerende soldaat worden verstrekt; en

2°. dat, bij het vaststellen van de bedragen, waarmede de soldij in kampen, bij manoeuvres enz. wordt verhoogd, zeer zeker het beginsel *moet* hebben voorgestaan, dat de soldaat in de genoemde gevallen een hooger zakgeld

behoort te ontvangen dan het als minimum vastgestelde, en wel omdat de man *zonder* de verhooging toch reeds recht had op het bedoelde minimum; dan blijkt ten volle, dat de soldijverhooging voor kampeerende troepen te eenemale onvoldoende is.

Ditzelfde geldt natuurlijk ook voor troepen, die aan fortoefeningen deelnemen, en wellicht zelfs in sterker mate.

Met betrekking tot laatstgenoemde oefeningen meen ik nog de aandacht te moeten vestigen op het feit, dat terwijl de daarbij voor de officieren vastgestelde toelage 50% hooger is dan de zoogenaamde manoeuvre-toelage, de ongehuwde onderofficieren en minderen daarentegen eene belangrijk geringere soldijverhooging dan bij manoeuvres genieten.

Zooals reeds werd opgegeven, is de verhooging bij manoeuvres voor alle onderofficieren en minderen vastgesteld op f 0,40 per dag. In de hierna volgende tabel vindt men eene berekening van het zakgeld, dat de minst bezoldigde soldaat, behoorende bij de troepen der 1ste divisie, gedurende de veldmanoeuvres van dit jaar per dag zoude hebben kunnen ontvangen.

Aangezien die berekening hoofdzakelijk alleen is gemaakt ter beoordeeling van het bedrag der vastgestelde soldijverhooging, is daarbij aangenomen, dat tijdens de bedoelde manoeuvres de rations levensmiddelen, aangegeven in § 96 van het voorschrift, werden verstrekt. De feitelijk verstrekte rations weken echter, wat de samenstelling betreft, in zooverre van de reglementair voorgeschrevene af, dat in de eerstgenoemde geringere hoeveelheden dierlijk voedsel voorkwamen dan in de laatstgenoemde (zie de gedrukte Algemeene Order dd. 26 Augustus 1891 van den leider der manoeuvres) (1), zoodat in de werkelijkheid een hooger zakgeld is ontvangen, dan in de tabel opgegeven is.

De in de tabel aangegeven eenheidsprijzen van levensmiddelen zijn die, welke, volgens de aangepane overeenkomsten, moesten worden betaald in de plaatsen — Ede, Bennekom en Renkum — alwaar de bedoelde artikelen door de troepen der divisie werden ingekocht of in ontvangst genomen.

Tot toelichting moge nog dienen, dat het brood voor de te Renkum gelegerde troepen tegen den prijs van 11 cent per ration van 750 G. geleverd

(1) Volgens de aangehaalde Algemeene Order waren voor de manoeuvres drie verschillende rations gewone levensmiddelen — A, B en C — voorgeschreven. De morgenmaaltijd bestond bij A en B uit brood en kaas, en bij C uit soep met vleesch. De middagmaaltijd was bij A, B en C respectievelijk samengesteld uit vleesch met aardappelen en groenten, bruine boonen met spek, en erwtensoep met spek.

Voor ration A bedroeg het vleeschration 0,23 KG., in stede van 0,323 KG., terwijl bij het ration B in het geheel geen vleesch was gevoegd.

Wel is waar werd bij de rations A en B 0,1 KG. kaas verstrekt, doch het manoeuvre-voorschrift geeft geenszins aan, dat, bij verstrekking van kaas, deze in vervanging komt van het geheele of gedeeltelijke vleeschration.

De hoeveelheid spek, welke bij de rations B en C werd verstrekt, was, in overeenstemming met het manoeuvre-voorschrift, vastgesteld op 0,1 KG. per man.

Opmerking verdient het nog, dat uitsluitend voor de cavalerie eene bepaling was gemaakt, die echter niet in de aangehaalde Algemeene Order was opgenomen, volgens welke de te verstrekken hoeveelheden spek en kaas op 0,2 KG. per man konden worden gebracht.

	Ration I.				Ration II.				Ration III.						
	Ede.		Benekom.		Ede.		Benekom.		Ede.		Benekom.				
	Eenheidsprijs. (1)	Bedrag. (1)	Eenheidsprijs.	Bedrag.	Eenheidsprijs.	Bedrag.	Eenheidsprijs.	Bedrag.	Eenheidsprijs.	Bedrag.	Eenheidsprijs.	Bedrag.			
Vleesch en vet.	KG.	0,325	90	29,25	75	24,375	90	29,25	0,25	90	22,5	0,25	90	22,5	
Spek.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Brood	"	0,75	90	67,5	75	56,25	90	67,5	0,1	90	9	0,1	90	9	
Aardappelen	"	"	3,25	7,	"	2,75	5,3	7,	0,75	"	7,	0,75	"	7,	
Bruine boonen.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Groene erwten	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Rijst.	KG.	0,05	14	0,7	14	0,7	14	0,7	0,05	14	0,7	0,05	14	0,7	
Koffie	"	0,02	150	3,	130	2,6	155	3,1	0,02	150	3,	0,02	150	3,	
Melk.	"	0,03	9	0,27	9	0,27	9	0,27	0,03	9	0,27	0,03	9	0,27	
Groenten.	Cent.	2,5	"	2,5	"	2,5	"	2,5	2,5	"	2,5	2,5	"	2,5	
Zout.	KG.	0,03	14	0,42	13	0,39	13	0,39	0,03	14	0,42	0,001	14	0,42	
Peper	"	0,001	100	0,1,	50	0,09	10	0,09	0,001	100	0,1	0,001	100	0,1	
Azijn.	"	0,03	10	0,3	10	0,3	10	0,3	0,03	10	0,3	0,03	10	0,3	
Brandhout.	L.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Waschloon.	Cent.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Scheerloon.	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	
Diversen.	"	0,3	"	0,3	"	0,3	"	0,3	0,3	"	0,3	0,3	"	0,3	
Te zamen.													53,	49,	59,5
De soldij met de verhooring bedraagt.													74,	74,	74,
Blijft dus over voor zakgeld													19,	25,	14,5

(1) De eenheidsprijzen en de bedragen zijn in deze tabel in centen nagedrukt.

werd door een burger bakker, terwijl dat voor de overige troepen van de divisie ontvangen werd uit de militaire bakkerij te Arnhem, en daarvoor ongeveer 7 cent per ration van hetzelfde bedrag werd betaald.

Uit de tabel blijkt dus, dat het zakgeld van den minst bezoldigden soldaat had kunnen wisselen van 14,5 tot 26 cent per dag.

Onder de ongunstige omstandigheden — waarbij, zooals te Renkum, alle levensmiddelen zonder onderscheid tegen zeer hooge prijzen moeten worden aangeschaft — ontvangt de soldaat bij veldmanoeuvres derhalve ongeveer 50 % meer aan zakgeld, dan wanneer hij aan fortmanoeuvres deelneemt of tot kampeerende troepen behoort.

In het eene geval is zijn zakgeld doorgaans te hoog, ja somtijds veel te hoog; in het andere geval is het te gering.

Alvorens na te gaan, op welke wijze in de besproken toestanden verbeteringen, die voor uitvoering vatbaar zijn, kunnen worden aangebracht, acht ik het niet van belang ontbloom, de omtrent de verstrekking van verduurzaamde levensmiddelen gegeven voorschriften ter sprake te brengen. De bedoelde voorschriften bestaan in het Koninklijk Besluit van 9 Augustus 1888, n°. 31, en de tot uitvoering van dat Besluit gegeven ministerieele bepalingen, vervat in de §§ 6 tot en met 12 van de Beschikking van 7 September 1888, Vide Afdeling, n°. 29 (*Rec. Militair* bladz. 255).

In genoemd Besluit is, in hoofdzaak, het navolgende bepaald: Bij verstrekking van verduurzaamde levensmiddelen in vreedstijd wordt aan de onderofficieren en soldaten een bijslag op de soldij ten behoeve van de menages toegekend. Bestaat de voeding in de menages voor de beide maaltijden van een etmaal geheel uit verduurzaamde levensmiddelen, dan bedraagt de bijslag per hoofd het bedrag van den prijs, waartegen de levensmiddelen aan de menages worden verstrekt, verminderd met 15 cent per man; met dien verstande evenwel, dat de eventueele vergoedingen, vastgesteld bij het Koninklijk Besluit van 31 Maart 1882, n°. 13 (soldijverhoogingen in kampen, bij manoeuvres enz.) alsdan respectievelijk worden verminderd met 12 cent, ingeval fortoefeningen worden gehouden of gekampeerd wordt, of met 30 cent voor ongehuwden en met 15 cent voor gehuwden, ingeval veldmanoeuvres worden gehouden.

Worden de verduurzaamde levensmiddelen slechts voor een gedeelte van de voeding van een etmaal verstrekt, dan is de Minister van Oorlog gemachtigd den bijslag vast te stellen, en wel, indien dit noodig mocht blijken, op een hooger bedrag voor gehuwden dan voor ongehuwden.

De ministerieele bepalingen tot uitvoering van het Besluit gegeven, hebben grootendeels betrekking op de wijze, waarop de verstrekte bijslag aan het Rijk in rekening moet worden gebracht en zijn dus voor het hier behandelde onderwerp van minder belang. Alleen vestig ik dan ook de aandacht op den inhoud van de §§ 7 en 12.

In § 7 is voorgeschreven, dat voor het bepalen van den bijslag, bij verstrekking van verduurzaamde levensmiddelen voor een gedeelte van de voeding voor een etmaal, telkens een voorstel aan den Minister van Oorlog moet worden gedaan, met opgave van:

- a. de omstandigheden, waaronder de militairen verkeerden, en of, en zoo ja, welke vergoeding voor levensmiddelen tijdens de verstrekking door hen wordt genoten;
- b. de per etmaal te verstrekken verduurzaamde levensmiddelen;
- c. de waarde van de gewone voedingsmiddelen, in vervanging waarvan de verduurzaamde komen.

In § 12 is o. a. bepaald, dat de bovenbedoelde voorstellen door de tusschenkomst van den Hoofdintendant moeten worden gedaan.

Wanneer ik mij nu vooreerst bepaal tot de regeling, die, bij verstrekking van verduurzaamde levensmiddelen voor de beide maaltijden van een etmaal getroffen is, en waarbij dus tot het bepalen van den bijslag geen voorstel aan den Minister behoeft te worden gedaan, dan valt het niet moeilijk aan te toonen, dat de daarvoor gegeven bepalingen bij manoeuvres en in kampen bezwaarlijk gehandhaafd kunnen blijven, omdat zij daarvoor te ingewikkeld en te omslachtig zijn.

Dit moge uit het volgende blijken. De prijzen, waartegen de van 's Rijkswege opgelegde verduurzaamde levensmiddelen aan de troepen worden uitgegeven, worden voor elk jaar door middel van het *Recueil Militair* aan het leger kenbaar gemaakt. Voor het jaar 1891 zijn die prijzen vastgesteld op *f* 1,40 voor eene bus vleesch van 1 KG., op *f* 1,36 voor eene bus soep van 3 L., en op *f* 0,70 voor een bus volksspijs van 3 L.

Volgens de noot (2) aan den voet van bladz. 10 van het »Voorschrift betreffende aanschaffing, vervaardiging enz. van verduurzaamde levensmiddelen voor het leger» — welk voorschrift, ofschoon een Bijlage van het *Recueil Militair*, niet aan de compagnieën, eskadrons en batterijen is verstrekt, en dan ook door velen in het leger niet wordt gekend — bestaat het ration verduurzaamde levensmiddelen in vredestijd uit:

- 0,2 KG. verduurzaamd vleesch,
- 0,5 L. verduurzaamde soep voor morgenvoeding, en
- 1 » » volksspijs voor middagvoeding.

De prijs, waartegen het ration wordt uitgegeven, is dus voor dit jaar: $f\ 0,28 + f\ 0,22^5 + f\ 0,23^5 = f\ 0,74$, en de bij verstrekking er van toe te kennen en in de menage te storten bijslag bedraagt derhalve $f\ 0,74 - f\ 0,15 = f\ 0,59$ per hoofd.

In de achterstaande tabel is aangegeven, welke berekening bij de compagnieën van manoeuvreerende en kampeerende troepen moet worden gemaakt, om het aan den man uit te betalen zakgeld te kunnen bepalen. Daarbij is het bedrag van den bijslag als bekend aangenomen.

	Fortmanoeuvres en kampen.		Veldmanoeuvres.	
	Gehuwden.	Ongehuwden.	Gehuwden.	Ongehuwden.
Soldij.	34	34	34	34
Verhooging soldij.	37	12	40	40
Bijslag.	59	59	59	59
Te zamen.	130	105	133	133
Af: vermindering van de soldijverhooging.	12	12	15	30
Blijft.	118	93	118	103
Af: <i>menage-uitgaven</i> :				
Verduurzaamde levensmiddelen.	74			
Brood	150 G. bij fortm. en in kampen	1,5		
	750 G. bij veldmanoeuvr.	7		
Koffie.	3			
Melk.	0,02	84,5	84,5	90
Brandhout.	2			
Waschloon	2			
Scheerloon.	0,3			
Diversen	1,68			
Blijft voor zakgeld.	33,5	8,5	28	13

Men ziet dus, dat men behalve met de soldij en met de uitgaven voor de menage, nog te maken heeft met eene verhooging van de soldij, die bij fortmanoeuvres en in kampen, doch niet bij veldmanoeuvres, voor gehuwden hooger is dan voor ongehuwden; voorts met een bijslag op de soldij; verder met eene vermindering van de verhooging der soldij, die ditmaal bij fortmanoeuvres en in kampen voor gehuwden en ongehuwden gelijk, doch bij veldmanoeuvres ongelijk is.

Doch daar blijft het niet bij, want de tabel toont ten duidelijkste aan, dat bij fortoefeningen en in kampen de soldij en de overige vergoedingen niet voldoende zijn tot het bestrijden van de kosten voor de menage en van het minimum-zakgeld, waarop de soldaat, volgens artikel 6 van het Koninklijk Besluit van 25 Augustus 1888, n°. 27, recht heeft. Ook al zijn de prijzen van de gewone levensmiddelen, welke bij het ration verduurzaamde levensmiddelen behooren en die hier, uit den aard der zaak, alleen van invloed kunnen zijn, lager dan in de tabel aangenomen is (zie voor de eenheids-prijzen de tabel op bladz. 300), dan nog dient de soldaat onder de genoemde omstandigheden de tweede soort van bijslag op zijne soldij te ontvangen.

Ofschoon het zakgeld bij veldmanoeuvres, volgens de berekening van de tabel, 13 cent zou bedragen, is het evenwel zeer goed mogelijk, dat bij deze soort van oefeningen mede bijslag op de soldij moet worden toegekend, ten einde het minimum-zakgeld te kunnen uitbetalen. Moet bijv. voor het ration brood, waarvan de kosten in de tabel op 7 cent gesteld zijn, de prijs van 11 cent worden betaald — zooals bij de laatste manoeuvres te Renkum — dan heeft dit reeds plaats.

In § 24 van het aangehaalde voorschrift betreffende verduurzaamde levensmiddelen is bepaald, dat jaarlijks ongeveer één derde van den opgelegden conserven-voorraad moet worden verbruikt en vernieuwd, en het te verbruiken gedeelte bij voorkeur moet dienen voor de verpleging van de troepen bij manoeuvres en andere oefeningen. Deze bepaling is gemaakt, omdat de ondervinding geleerd heeft, dat het om verschillende redenen niet wenschelijk is, de conserven in bussen — waaruit de bedoelde voorraad uitsluitend bestaat — langer dan drie achtereenvolgende jaren te bewaren.

Het kan dus bij manoeuvres enz. gebeuren, dat eene belangrijke hoeveelheid conserven voor de verpleging van de troepen beschikbaar wordt gesteld. In den regel zal alsdan een gedeelte van het beschikbaar gestelde voor verstrekkingen op bepaalde dagen, dus voor de voeding gedurende geheele etmalen, kunnen worden bestemd. Een ander gedeelte zal echter in reserve worden gehouden tot het verzekeren van de verpleging in gevallen, waarin de leveringen van gewone levensmiddelen door onvoorziene gebeurtenissen achterwege blijven. Er kunnen bijv. stremmingen ontstaan in den aanvoer van verplegingsartikelen, of wel de ter levering aangeboden gewone levensmiddelen kunnen worden afgekeurd, zonder dat er tijd of gelegenheid is, om andere voedingsmiddelen aan te schaffen enz.

Aangezien in dergelijke gevallen gewoonlijk slechts enkele voedingsmiddelen door conserven behoeven te worden vervangen, zal derhalve van het verstrekken van verduurzaamde levensmiddelen voor een gedeelte van de voeding van een etmaal in den regel alleen sprake zijn op dagen, die onmogelijk te voren kunnen worden aangegeven. Moet dus alsdan nog een voorstel tot het bepalen van den bijslag aan den Minister van Oorlog worden gedaan, dan kan men er vrij zeker van zijn, dat de beslissing op dat voorstel, zelfs onder gunstige omstandigheden, niet meer gedurende de manoeuvres, doch na terugkomst in het garnizoen ontvangen wordt.

Zelfs is het niet onmogelijk, dat die beslissing nog niet bekend is op het tijdstip, waarop de miliciens, die tot het houden der manoeuvres onder de wapenen werden geroepen, weder met groot verlof worden gezonden.

Het voorgeschrevene bij § 7 van de ministerieele beschikking van 7 September 1888, n°. 29, is derhalve veeltijds niet uitvoerbaar.

E. G. WINCKEL.

(Slot volgt).

HET RIJWIEL VOOR HET NEDERLANDSCHE LEGER.

In ons land — vlak en overal door goede wegen doorsneden — heeft het rijwiel in weinig jaren een ongewonen opgang gemaakt; het gebruik zoowel voor genoeg als wel voor praktische doeleinden is vrij algemeen. Het aantal in ons land aanwezige vélocipèdes kan gerust op eenige duizenden worden geschat (1).

Wanneer men vooropstelt, dat een eenigszins geoefend wielrijder, op goede wegen, gemakkelijk eene snelheid bereikt van 15 KM. per uur en dit zonder bezwaar gedurende 2 uren volhoudt, terwijl een gemiddelde afstand van 12 KM. per uur gedurende veel langeren tijd achtereen kan worden afgelegd, dat verder het dagelijks afleggen van afstanden van 80 à 100, enkele malen — desnoods — tot een veel hooger aantal KM. opgevoerd (2), noch buitengewone lichaamskracht, noch zeer langdurige »training» vereischt, dan ligt het besluit voor de hand, dat van het rijwiel voor oorlogsgebruik veel nut mag worden verwacht.

Vergeleken met den ruiter wint de wielrijder het van hem in snelheid op afstanden grooter dan 3 KM.; wat »Ausdauer» betreft, is de vergelijking volkomen overbodig. Alleen bij aanhoudend nat weer en op kleiachtigen ondergrond wordt de vélocipédist tot voorzichtig en langzamer rijden gedwongen; daartegenover staat, dat gladde wegen, bij vorst, hem niet hinderen, den cavalerist wel. Neemt derhalve de wielrijder den dienst over van den huzaar — voor zoover dit kan geschieden — dan geeft deze verandering steeds verbetering en ze ontlast onze zoo weinig talrijke cavalerie van verplichtingen, die haar alleen door nooddwang worden opgelegd.

Enkele toepassingen van het rijwiel (alleen de lage tweewieler, de zogenoemde safety kan voor oorlogsdoeleinden in gebruik worden gebracht) speciaal voor onze terreinen verdienen zeker eene nadere bespreking.

(1) De *Algemeene Nederlandsche Wielrijdersbond*, die op verre na niet alle wielrijders in Nederland onder hare ingeschrevenen telt, kan reeds op meer dan 3000 leden wijzen. Hierbij de niet-leden vélocipédisten voegende en den voorraad in de magazijnen onzer rijwielhandelaren meetellende, zal een getal van 7000 vélocipèdes zonder twijfel worden bereikt.

(2) Langs goede wegen gemeten is bijv. Utrecht van Nijmegen 69,5, van Arnhem 60,4, van Deventer 78,7, van Zwolle 95 KM. verwijderd.

I. De ordonnansendienst.

Voor het overbrengen van berichten is groote snelheid een eerste vereischte. Vooruitgeschoven troepenafdeelingen moeten gemakkelijk en vlug kunnen correspondeeren met de grootere detachementen, die hen uitzonden; daar deze verbinding nagenoeg altijd langs wegen kan worden onderhouden, is hier de wielrijder op zijn plaats.

De voordeelen boven den cavalerist zijn hier vele. In 's vijands nabijheid is hij veel minder trefbaar; hij verraadt zich niet door geraas (draf of galop van een paard is op groote afstanden hoorbaar; hinneken), hij kan zich veel vlugger en meer afdoende aan 't gezicht onttrekken; hij volgt geheel zijn eigen wil, terwijl de ruiter dikwijls last zal hebben met dien van zijn paard, bijv. in 't vuur, bij nacht, bij hindernissen enz.; hij rijdt sneller; hij kan zich ingeval van nood spoediger verdedigen — alle argumenten, die zeker zwaar wegen, maar waarbij zich nog het groote voordeel voegt, dat de wielrijder, dank zij het kleine doel, dat hij aanbiedt, en de snelheid waarmee hij zich beweegt, zich veel dichter bij den vijand kan wagen dan de cavalerist.

Voor de overbrenging van berichten naar de vooruitgeplaatste afdeelingen zijn insgelijks vélocipédisten noodig, terwijl zelfs bij de grootere onderdeelen, zooals bataljons of bij de regimenten zulke ordonnansen zeer gewenscht zijn voor de correspondentie met naaststaande troepen of met de grootere hoofdkwartieren. Dáár waar een veld- of voorpostentelegraaf de correspondentie onderhoudt, is het gebruik van een rijwiel door de bestellers bijna onontbeerlijk.

Bij de verdediging onzer liniën en stellingen springt het nut van den vélocipédist nog meer in het oog; het onderhouden van de gemeenschap tusschen de forten onderling en met de hoofdkwartieren der groepen, langs bekende en overal goede wegen zal gemakkelijk en snel per rijwiel kunnen geschieden; in vele gevallen zal deze communicatie boven de telegraphische (storingen en vernielingen zelfs niet mede gerekend) te verkiezen zijn, omdat bij een eenigszins druk telegraphisch verkeer een bericht van tamelijk grooten omvang spoediger per vélocipède is overgebracht dan per telegraaf. Een bericht van 80 woorden bijv. (1) zal in gewone omstandigheden eerder per rijwiel van het fort *Hemeltje* naar den groepscommandant kunnen worden bezorgd dan per telegraaf, hoewel de af te leggen afstand hier nog op verre

(1) Zoo gunstig mogelijk gerekend, duurt:

het aannemen van het bericht met woordentellen en het verrichten der noodige	
lijkschrijvingen en formaliteiten.....	1 minuut
Oproepen van het correspondeerend kantoor.....	1 »
Overseinen van het bericht.....	6 »
Afleveren aan den besteller met formaliteiten daarbij behoorende.....	1 »
Bestellen.....	1 »

Totale tijd voor een bericht van 80 woorden: 10 minuten.

na niet de kleinste is. In nog hoogere mate geldt dit voor de correspondentie van de verschillende detachementen der bewakingstroepen met de forten of groepshoofdkwartieren, omdat telegraphische verbinding hier slechts zelden aanwezig zal zijn, althans in de onmiddellijke nabijheid.

II. De veiligheidsdienst.

Door de groote snelheid, die een wielrijder kan bereiken en de betrekkelijk geringe inspanning die hem dit kost, zal de veiligheidsdienst gedurende den marsch gemakkelijk worden gemaakt door den vélocipédist, daar deze zoowel vooruit als op de flanken, het waar te nemen gebied zeer groot kan maken, zonder dat hij gevaar behoeft te loopen bij de hoofdmacht achter te blijven.

Als éclaireurs kunnen de wielrijders onschatbare diensten bewijzen; zij kunnen hunne waarnemingen volhouden tot 's vijands onmiddellijke nabijheid; tot het laatste oogenblik kunnen zij hunne gegevens verzamelen en door eene snelle verwijdering het gevaar ontloopen, om daarna spoedig de meldingen te doen, dáár waar zulks behoort.

Berichten bijv. van de grenzen naar den *IJssel* worden overal binnen 2 uren overgebracht. Zelfs zou eene tijding van *Arnhem* naar het groote hoofdkwartier (waarschijnlijk *Utrecht*) kunnen worden bezorgd in 5 uren (voor 't geval dat de telegraphische correspondentie door den vijand geheel mocht zijn belemmerd), wanneer men over een geoefend wielrijder kan beschikken.

Dat bezette stellingen met vrucht van het rijwiel voor hare bewaking kunnen gebruik maken, door den patrouilledienst geheel of gedeeltelijk per vélocipède te organiseeren, zal wel geen nader betoog behoeven, evenmin dat de wielrijder hier verkozen moet worden boven den cavalerist, althans wanneer bruikbare wegen niet te schaars voorkomen. Een wielrijder toch zal slooten en ondiepe weteringen even goed passeeren als de ruiter, over wei- en bouwland kan hij naast zijn wiel loopen, zoodat dan zijne snelheid minstens even groot blijft als die van den infanterist (deze immers moet zijn geweer, ransel enz. dragen, terwijl de vélocipédist alles wat hij meeneemt aan zijne machine hangt), al blijft de snelheid dan ook tijdelijk kleiner dan die van den huzaar.

Den cavalerist hierbij geheel onnoodig maken kan de wielrijder niet, hem zijn zeer zware taak voor een groot deel ontnemen en hem teruggeven aan zijn eigenlijken dienst, echter wel.

III. De partijgangersoorlog.

Wanneer het een aanvaller gelukt zal zijn, ons leger achter de Nieuwe Hollandsche Waterlinie terug te dringen, zal de oorlog met veel succes kunnen worden gevoerd in 's vijands rug door kleine zelfstandig optredende

detachementen, die voortdurend de verbindingen met 's vijands operatiebasis bedreigen en door kleine vernielingen van spoorwegen als anderszins, den aanvoer van de vele krijgsbenodigdheden voortdurend stremmen en onzeker maken. In eigen land zullen — dank zij de medewerking der bevolking voor verpleging, voor het geven van inlichtingen en voor het onttrekken aan vervolging — die kleine oorlogshandelingen niet dan uiterst moeilijk kunnen worden tegengegaan; ze onmogelijk maken, gaat in geen geval.

Snelle verplaatsing, gemakkelijke dekking, eenvoudige verpleging, verdedigbaarheid tegen kleine troepjes zijn de vereischten, die gesteld moeten worden aan eene afdeling, die bedoelde ondernemingen gaat wagen.

Uitstekend geoefende geniesoldaten — vooral in 't gebruik van dynamiet — en van rijwielen voorzien, waarop zij eene goede bewapening en de noodige springmiddelen meevoeren, zijn hiervoor de aangewezen personen.

In alle andere perioden van den oorlog kunnen aldus toegeruste soldaten groote diensten bewijzen; vernielingen, opruimingen enz. worden gemakkelijk gemaakt door de grootere verplaatsbaarheid; de ondervinding bij manoeuvres leert, dat veelal de krachten der technische troepen ongebruikt blijven, omdat men niet tijdig over hen beschikken kan op de gewenschte punten.

IV. *Het rijwiel als vervoermiddel voor enkele personen.*

In onze verdedigingsstellingen komen allerlei betrekkingen voor, die veelvuldige verplaatsing en het afleggen van groote afstanden noodig maken voor den titularis. Als zoodanig noemen we o. a. de toegevoegde officieren der artillerie, genie, geneeskundige dienst en intendance bij de groepshoofdkwartieren, de officieren van gezondheid in 't algemeen, de telegraaf-inspecteurs en zoovele anderen. Doordien hunne functiën in vreedstijd geheel anders zijn dan in geval van oorlog, voorzien zij zich eerst bij mobilisatie van paarden, omdat dan hun dienst onmogelijk te voet kan worden verricht.

De aanschaffing der paarden zal zeker reeds bezwaarlijk zijn; naar onze meening zullen de meest bescheiden verwachtingen, die men van 't succes koestert, zelfs nog te hoog gespannen blijken. Reeds dikwijls zien wij een expresselijk voor den krijgsveld dienst afgericht strijdros, zorgvuldig door een eskadrons- of batterijcommandant uitgezocht voor een onbereden collega, den berijder in kalme manoeevretijden leelijke parten spelen. Hoe dat gaan zal in oorlogstijd, wanneer die onbereden officieren zich, door aankoop van een arabier uit den stal van een of anderen huurkoetsier zullen hebben »uitgerust», wagen wij niet te voorspellen!

Voor deze menschen is het rijwiel »geknipt», en de bevordering van het wielrijden door »hooger hand» in dit opzicht mag zonder kans op tegenspraak voorzeker hoogst wenschelijk worden genoemd. De financieele bezwaren, die zich tegen de aanschaffing van paarden verzetten, bestaan hierbij niet; bovendien wint men menig paardenoppasser, verder stalling en

fourage uit en de groote moeilijkheid om zieke of doode paarden in oorlogstijd te vervangen, wordt ontgaan.

Ons legerbestuur heeft getracht zich de voordeelen van het rijwiel te verzekeren door leden van den Algemeenen Nederlandschen Wielrijdersbond, die daartoe genegen en geschikt zijn, aan het leger te verbinden en hen in oorlogstijd in te deelen voor den ordonnansendienst bij het veldleger en in onze verdedigingsstellingen.

Slechts weinige jongelieden hebben zich voor den dienst van »militair wielrijder» beschikbaar gesteld; bij verschillende manoeuvres hebben zij glansrijk de bruikbaarheid van het wiel voor militaire doeleinden bewezen en gaarne brengen wij hun hulde voor 'tgeen zij praesteerden. Dikwijls gaven zij bewijzen, dat geen inspanning hun te groot was; hun optreden was steeds lofwaardig, zoodat het ons moeite kost om niettemin de overtuiging uit te spreken, dat de tot nu toe gevolgde weg hoe eer zoo beter dient te worden verlaten.

Immers, het adjectief in hun naam maakt van hen nog geen »militairen»; de verhouding tegenover den soldaat is niet zooals ze wezen moet en geeft tot conflicten van droevigen aard aanleiding.

Den dienst verrichtende, dien men anders aan gewone huzaren opdraagt, behandelt het legerbestuur hen op geheel andere wijze; zij worden — 't is jammer — over 't paard getild. Men betaalt hun bij manoeuvres eene toelage uit, meer dan een ook meedoend luitenant aan traktement *met* toelage in handen krijgt; steeds worden zij onder dak gebracht in de nabijheid van commandeerende officieren; in kort, zij worden behandeld met een zorg, die niet met hun oorlogsbetrekking overeenkomt. 't Is dan ook niet te verwonderen, dat de soldaat in de militaire wielrijders een soort van bevoorrechte wezens ziet, waarvoor een gevoel van afgunst, zonder eenige erkenning van superioriteit, hem bezielt.

Wel tracht nu de tegenwoordige militaire wielrijder in deze netelige quaestie eene oplossing te vinden, door eene uniform aan te vragen, liefst met toekenning van een *rang*, maar al moge nu ook het precedent bestaan, dat te onzent zelfs met den officiersrang bij de schutterij op zonderlinge wijze wordt te werk gegaan, ieder onbevooroordeelde zal toch moeten erkennen, dat het geven van eenig gezag aan een vélôcipedist, die niets dan gewoon ordonnans is, die van militaire verhoudingen niet op de hoogte behoeft te zijn, die van oorlogshandelingen desnoods geen begrip behoeft te hebben — hoogst bedenkelijk mag heeten, vooral ook omdat de militaire wielrijders bij het uitbreken van een oorlog onmiddellijk in 's vijands nabijheid moeten optreden en de gelegenheid hun geheel ontbrak om zich te oefenen in de moeilijke kunst om *meerdere* te zijn, eene kunst, die zonder practijk zeker niet kan worden geleerd.

Men versta ons wel! Verre van de diensten door de militaire wielrijders bewezen, te willen declineeren en nog veel minder, § hun steun voor moeilijker tijden te willen afwijzen, vermeenen wij alleen, dat een andere weg moet worden ingeslagen. Men kan van een niet-soldaat onmogelijk verlangen, dat hij op een willekeurig oogenblik geschikt zij voor moeilijke oorlogsopdrachten. Daarom dient de militaire vélocipédie te steunen op een kern van wielrijdende *militairen*, die door de opname van de tegenwoordige »militaire wielrijders” een niet genoeg te waardeeren versterking kan verkrijgen, wanneer de tijd voor practisch gebruik dáár is.

Dan is vanzelf de verhouding tegenover den troep correct, maar anders nooit.

In korte trekken willen wij hier tot slot aangeven, hoe, naar onze bescheiden meening, eene doeltreffende organisatie van de militaire vélocipédie kan worden verkregen.

Voor den ordonnansendienst moet elke compagnie (batterij of eskadron), die zelfstandig kan optreden — derhalve die van het veldleger — steeds beschikken over 1 vélocipédist. Hiervoor kieze men een geschikt vrijwilliger, die door groote opmerkingsgave, grondige kennis van den velddienst en vooral door het gemakkelijk lezen van kaarten, moet uitmunten. Deze krijgt een rijwiel, waarvoor hij geheel aansprakelijk moet zijn, terwijl een reserve-wielrijder door hem wordt opgeleid. In oorlogstijd kan dan, indien noodig, een verlies worden aangevuld of wel versterking worden georganiseerd, omdat genoeg wielen dan gemakkelijk te krijgen zullen zijn uit den grooten aanwezigen voorraad van de burgers, die er op zulk een tijdstip weinig gebruik meer van zullen maken.

Wanneer men verder bij velddienst oefeningen steeds van de in het garnizoen aanwezige wielrijders gebruik maakt, kan hunne oefening voldoende geschieden, terwijl het medemaken van veld- of fortmanoeuvres, ongeacht of het onderdeel waarbij zij behooren mededoet, hunne opleiding kan voltooien.

Hun uniform worde anders genomen dan die onzer tegenwoordige infanterie, die daarvoor geheel ongeschikt is; eene tenue in den trant van die onzer matrozen ware voor dat doel practisch geëigend. Hun bepakking zij licht, omdat snelheid van beweging hoofdzaak moet zijn; zij besta uit één compleet stel kleeding, eenige levensmiddelen, een revolver met de noodige patronen als bewapening.

Bij de staven der bataljons, regimenten en divisien zouden dan de tegenwoordige burger- »militaire wielrijders” dienst kunnen doen, geheel gekleed en bewapend als de anderen, terwijl eenig kader daarbij zou moeten worden ingedeeld (dat ook uit hen, na voldoende oefening, zou kunnen worden gekozen) voor het geval, dat somtijds het vereenigd optreden van vélocipédisten noodig is.

Bij de genietroepen zou eene proef met het oprichten van eene kleine

afdeeling wielrijdende technische troepen overweging verdienen. Reeds in het voorjaar van 1891 hadden wij — voor wat de uitrusting aangaat — de gelegenheid — zij het ook op bekrompen voet — een kleine proef te nemen. Een safety, bepakt met karabijn, bajonet, sabel, model uitgerust ransel, koppel, patroontasch, laarzen, kapotjas en verder nog een revolver met foudraal, werd door een der geniesoldaten bereiden en ondanks deze zware uitrusting bleek de snelle verplaatsbaarheid slechts weinig te dalen, althans op de kleine afstanden (tot 25 KM.) waarop de proef kon worden genomen.

Zeker zal men geen teleurstellingen behoeven te vreezen, wanneer wordt aangenomen, dat een rijwiel met 15 KG. kan worden bezwaard.

Zoo zou eene uitrusting voor een wielrijdend geniesoldaat als volgt kunnen zijn ingericht:

1 karabijn (1) (van klein kaliber en geringe lengte) wegende 3,3 KG.	
50 patronen tot id.	1,5 »
1 stuk gereedschap (gemiddeld).	3,0 »
Levensmiddelen	1,0 »
<i>Dynamiet en ontstekingsmiddelen.</i>	6,2 »

Samen. 15 KG.

Reserve-kleeding kan — daar hunne afwezigheid van de compagnie nooit lang zal duren — gevoelig op een der voertuigen worden medegenomen.

Met een tiental aldus uitgeruste manschappen kan in den rug des vijands reeds vrij veel worden gedaan voor vernielingen of opruiming, terwijl het toevoegen van andere wielrijders, die alleen springmiddelen meevoeren, zonder bezwaar kan geschieden, wanneer grootere resultaten moeten worden behaald.

Naar onze op ondervinding gegronde overtuiging zal eene proefneming practische uitkomsten opleveren.

De financieele zijde van de zaak — in ons land waar het oorlogsangelegenheden betreft, gewoonlijk de meest gewichtige — laat zich niet donker aanzien. Onze Nederlandsche industrie levert tegenwoordig rijwielen voor matigen prijs, die voor het doel uitstekend geschikt mogen heeten (2) en die door het aanbrengen van enkele hulpmiddelen, voor de noodige bepaking gemakkelijk zijn in te richten. Vooral wanneer tot eene aanschaffing van meerdere exemplaren van één model wordt overgegaan, is een prijs van f 150 per wiel (uitgerust met bel, lantaarn, vélocipède-gereedschap en de noodige klemmen voor het bevestigen der bepaking) hoog genoeg getaxeerd.

(1) Als voorbeeld kan dienen de Oostenrijksche repeteerkarabijn M. 1890. Deze heeft een kaliber van 8 mm., een gewicht van 3,3 KG., eene lengte van 1,005 M., een patroon wegende 29,5 G. Volgens de opgaven uit *Oostenrijk* is dit een uitstekend wapen, beter dan ons tegenwoordig infanterie-geweer.

(2) Persoonlijk en voor een geniesoldaat heeft de ondergeteekende reeds gedurende ruim 1 jaar twee rijwielen in gebruik, geleverd door de *Simplex Automatic Machine Cie. te Utrecht*, die in de practijk uitstekend voldoen en ondanks de verschillende zware proeven, die zij hebben doorstaan, zonder eenig gebrek zijn gebleven. Andere fabrikaten zijn niet door mij beproefd.

Vergelijkt men dus een rijwiel met een paard — want dit moet het vervangen — dan is ook hier het voordeel aan de zijde van de vélôcîpède. De kosten van aanschaffing zijn veel geringer; stalling, fourage, harnachement enz. zijn overbodig, het onderhoud is niet zeer kostbaar. Een som van *f* 40 per jaar is waarschijnlijk ruim genoeg om voortdurend verzekerd te zijn van een goed rijwiel, waarmee geen buitensporige diensten worden gepraesteerd.

Gewoonlijk hoort men als argument tegen het gebruik van rijwielen aanvoeren, dat het wielrijden moeilijk zou zijn aan te leeren. Dit is volkomen onjuist. Een geniesoldaat, die volstrekt niet door aanleg voor gymnastiek uitmuntte, werd enkele maanden geleden in het rijden geoefend. Na twee lessen, ieder van ruim 1 uur, kon hij alleen rijden en na nog 2 soortgelijke lessen werd door hem een afstand van 12 KM. langs een straatweg afgelegd in 50 minuten; de terugweg — na ongeveer $\frac{1}{2}$ uur rust — eveneens in 50 minuten, zonder noemenswaardige vermoeidheid.

Mochten deze beschouwingen aanleiding geven tot het nemen van eene proef op eenigszins uitgebreide schaal, dan ware het doel van dit schrijven geheel bereikt.

Utrecht, Maart 1892.

R. SCHEFFER.

Een kleine, doch gewenschte vermindering der bepakking.

Onder het vele dat de laatste manoeuvres te leeren en te denken gegeven hebben, neemt zeer zeker het gewicht der bepakking onzer infanterie eene belangrijke plaats in. Ons nu komt het voor, dat de uiterste grens bereikt is en dat het niet voldoende is de wenschelijkheid uit te spreken, te trachten daarin vermindering te brengen, maar dat het gebiedend noodzakelijk is dit te doen en men zich alzoo alleen de vraag heeft voor te leggen: wat moet en kan hier zonder nadeel worden opgeofferd?

Al wie onze infanterie oplettend heeft gadeslagen, moet getroffen zijn geworden door haar vermoeid uiterlijk en het zich als 't ware voortsleepen langs den weg. Toch hadden de manoeuvres onder de gunstigste omstandigheden plaats; er was weinig of geen regen, en in het geheel geen deprimeerende hitte, noch slijkerige of stoffige wegen; integendeel, doorgaans goed begaanbare wegen, vaste en weinig golvende heidevlakten, om kort te gaan, eene weersgesteldheid en een terrein al te gunstig voor marschen en manoeuvres, uit het oogpunt van te maken gevolgtrekkingen voor wat men van een wapen eischen kan.

Al wordt er bij manoeuvres in algemeenen zin veel van de troepen gevorderd, toch blijft de inspanning van een manoeuvreerdag ver beneden die, welke een oorlogsdag kan eischen. Laten wij dan daarbij onze gedachten gaan over de mate van veerkracht, welke die infanterie zou ontwikkelen, na eene marsch van 4 à 5 uur, langs stofferige en slijkerige wegen, en mogelijk voor een gedeelte door omgeploegd bouwland of drassige weiden en na zich door heg en struiken heengewerkt te hebben, dan is die indruk niet zeer gunstig.

Aan hen, die meenen dat wij hier den moreelen factor buiten beschouwing laten, die te velde dikwerf den troep tot de grootste inspanning in staat stelt, voegen wij toe, dat deze zich eerst doet gelden nadat het zelfvertrouwen zich heeft gevestigd.

Bij jonge troepen zal dit laatste in den aanvang uit den aard uiterst gering zijn, en daarenboven zijn er zooveel andere factoren, die de opgewektheid en veerkracht juist ondermijnen, als slechte weersgesteldheid, minder goede legering en onregelmatige verpleging, waardoor de troep dikwijls gedurende een geruimen tijd onvoldoende of in het geheel niet gevoed kan worden.

Wij hebben er alzoo niet alleen belang bij, maar is het onze plicht te zorgen, dat onze jeugdige en minder geoefende troepen zoo frisch en opgewekt mogelijk tegen den vijand worden aangevoerd. Zij moeten door vlugheid van bewegingen en in het bezit van hunne volle fysieke veerkracht, aanvullen wat zij te kort schieten aan oefening en oorlogs ondervinding en die krachten mogen niet reeds bij voorbaat grootendeels verbruikt of uitgeput zijn door eene te zware bepakking.

Hoe menigmaal hoorden wij tijdens de manoeuvres in de gelederen klachten uiten over die zware bepakking en enkele malen zelfs den wensch »ik wou dat ik dood was.»

Alles is begrensd, alzoo ook de inspanning. Heeft deze den hoogsten graad bereikt, dan treedt onverschilligheid in de plaats en is er geen krijgstucht meer in staat zich te doen gelden.

Het komt ons voor, dat over het algemeen onze infanterie overschat wordt. Menigmaal ontvingen wij den indruk, dat men te veel verwachting koestert van den geest en de krijgstucht, die haar volgens sommigen bezielt.

Maar is werkelijk die geest en krijgstucht onder onze jonge soldaten zoo goed, dat zij een bijzonder woord van lof verdienen? Wij gelooven het niet, althans niet wanneer men door krijgstucht verstaat het plichtsbesef, dat ons stil en onderworpen en met toewijding, zonder controle, onze verplichtingen doet nakomen, zelfs daar waar zij in botsing komen met onze persoonlijke belangen. Wij spreken nog niet eens over die stilzwijgende gehoorzaamheid, daar waar het leven op het spel staat.

Het is waar, ernstige gevallen van insubordinatie komen er niet voor, maar daaruit en uit de vervulling dier kleine diensten in vreedstijd, onder voortdurende aanhouding en strenge controle, mag men nog niet besluiten tot eene deugdelijke krijgstucht. Wel kunnen wij zeggen dat onze militieplichtigen totaal gemis aan plichtsbesef en belangstelling verraden. Zij moeten op alles gewezen en tot alles aangespoord worden.

Zorg voor tenue, kleeding en wapens vindt men bij hen weinig. Door controle en nog eens controle zorgt men de compagnie in orde te houden. Geloof niet, dat onze jonge soldaten in het minste medewerken voor den goeden gang van zaken.

Alles moet door de handen van officieren en kader gaan en door dezen worden opgemerkt.

Het eenige nog wat de man gaarne doet, is schijfschieten en graven.

Het is waar, bepaald ongehoorzaam is hij niet. Zoo in de dagelijksche sleur zijnde, worden die huishoudelijke bevelen wel uitgevoerd en is het hem betrekkelijk onverschillig, zoolang hij in de kazerne moet zijn, of hij het een of het ander doet, maar laat het bevel niet in botsing komen met zijne persoonlijke belangen. Houdt hem b. v. onder de poort staande, wanneer hij op het punt is om uit te gaan en gelast hem dit of dat corvee te verrichten, dan kunt ge zeker zijn morgen een rapport te vinden, dat hij slechts schoor-

voetend aan het bevel voldaan heeft, of dat hij daarover in beschouwing is getreden.

Men ziet alzoo, dat de krijgstucht van die z.g. eenvoudige, goede, Hollandsche jongens erg betwistbaar is, althans niet zóó, om haar als een eigenschap aan te halen, waarin zij boven andere soldaten zouden uitmunten.

Wij vinden dat zij erg, zeer erg gewoon is. Volstrekt niet als iets onrustbarends, maar toch ook zeer zeker niet, om haar als eene deugd in de schaal te werpen, die in oorlogstijd veel goed zal maken.

Men vergete daarbij niet dat die krijgstucht nog nooit op de proef is gesteld geworden.

Trouwens, hoe zouden die militieplichtigen bij den uit de natuur weinig militairen aanleg onzer natie aan die eigenschap komen; bovendien, om haar eigen te worden is een langere diensttijd dan de onze noodig.

»Die Disciplin wird nicht eingeübt, sondern eingelebt,» zeide een Pruisisch generaal.

Hoe het ook zij, wij echter wenschen ons op die twijfelachtige eigenschap niet te verlaten, maar trachten de omstandigheden te beheerschen, ten einde datgene te kunnen eischen waaraan voldaan kan en moet worden.

Maar daarvoor is in de eerste plaats noodig dat de troep vol moed, lust en gemak kan strijden.

Komen dan daarbij eene vurige vaderlandsliefde, eene liefde die, zoo noodig, omgezet wordt in eene daad gekleurd met bloed, en niet blijkt een woord te zijn, geplengd met rooden wijn (BRUNINGS), en eene krijgstucht, die in het vernielendst vuur de bedaardheid om te gehoorzamen niet doet verliezen, dan zullen wij die begroeten als bijkomende factoren, om het uiterste te vorderen.

Om echter met moed, lust en opgewektheid te strijden, dient men zorg te dragen, dat de lichaamsinspanning niet verspild wordt en dat wordt zij zeer zeker, wanneer de soldaat onder zijne te zware bepakking bijna bezwijkt. Dit nu moet voorkomen worden. Steeds breidt de bepakking zich uit. Heden komt er een werkkieël bij, morgen een ketelzakje en wellicht overmorgen nog een ander en zwaarder mouwvest of tuniek, zonder dat er aan gedacht wordt iets te laten wegvallen. Mogelijk dat men door de theorie van die evenwichtsleer bij het dragen denkt, dat er nu zooveel meer bij kan. Dat »gemakkelijk dragen» door tegenwicht is slechts eene phrase, want de quintessence der zaak is, dat de soldaat er toch mede belast is. Maar bovendien, als hij een half uur in gevecht is en een twintig- of dertigtal patronen en mogelijk meer verschoten heeft, ligt de evenwichtsleer geheel tegen den grond, zoodat men dan ook niet kan beweren dat het niet op evenwicht bepakt zijn bij de manoeuvres, door het medevoeren van losse in plaats van scherpe patronen, juist de oorzaak is dat de man die bepakking zoo moeielijk torste.

Wij integendeel gelooven dat, waren de soldaten door de scherpe patronen nog zwaarder bepakt geweest, het kwaad nog meer aan het licht getreden zou zijn.

Stellen wij ons daarbij nog eens voor, welke hulp en steun, die wij voor onze jonge soldaten zoo hoog noodig hebben, men onder die omstandigheden van het kader zal kunnen verwachten.

Het is dus niet alleen eene *conditio sine qua non*, dat er aan die bepaking niets meer mag toegevoegd worden, maar er moet getracht worden daarin vermindering te brengen.

Wij gelooven nu dat zulks mogelijk is en zouden daarom, wanneer men te velde trekt, het mouwvest, zakboekje en één hemd willen achterlaten en reeds dadelijk den ranselzak afgeschafd willen zien. Neemt men dan daarentegen den werkkieel mede, die van 400 tot 475 gram weegt, dan krijgt men eene vermindering aan gewicht van 1,530 of 1,455 KG.

En nu de reden.

Waarom, wanneer het om eene versooning te doen is, men twee hemden en slechts één onderbroek moet medenemen, is ons niet recht duidelijk. Er zal toch niet beweerd worden dat men bij regen van boven spoediger nat is dan van onderen. Wij stellen daar tegenover, dat bij het doorwaden van slooten en beekjes juist het omgekeerde plaats heeft, zoodat de kansen tegen elkander opwegen. Dat dus de soldaat in het een of ander geval eene versooning heeft om de uitgetrokken kleederen te doen drogen of wasschen, is wenschelijk. Er is echter niet één reden, waarom hij nu van het eene juist één stuk meer moet hebben dan van het andere.

Wat dat zakboekje te velde mededoet, begrijpen wij waarlijk niet. Die dingen zullen in minder dan geen tijd bij honderden verloren zijn en alzoo zal de moeite van het inschrijven vergeefs geweest zijn.

Waarom dit maar niet geheel afgeschafd en heel eenvoudig de bepaling gemaakt, dat evenals b. v. bij het voorlezen der krijgsartikelen, den man éénmaal in het kwartaal, in het bijzijn der officieren, persoonlijk zijne schuldlijst zal worden voorgehouden. Dit zakboekje is zeker een uitvloeisel van overdreven zorg voor den soldaat, een misplaatste vrees dat de man benadeeld zal worden. Het maakt op ons den indruk van eene ziekelijke opvatting van administratieve verantwoordelijkheid.

Wil men den man bij het met groot verlof gaan een werkelijk zakboekje geven, waarin zijn verplichtingen en marschroute, benevens medegenomen kleeding zijn ingeschreven, dat is iets anders.

Wat nu het mouwvest betreft, daarvoor in de plaats wenschen wij te velde den werkkieel mede te nemen.

Het is zeker aangenaam en wenschelijk tevens, dat de man ook van bovenkleeding kan verwisselen, maar wij vinden dan daarvoor werkbreek en kiel voldoende.

Stellen wij ons de werkelijkheid voor en laten wij daarbij het ongunstigste geval beschouwen, waarin de man kan verkeerren, dan is dit zeer zeker het in open bivak zijn met regen. In eene dergelijke omstandigheid nu kan er toch aan verwisseling van bovenkleeding niet gedacht worden, alvorens

de regen geheel heeft opgehouden. De man hangt in dat geval zijn kapot en pantalon in de zon of bij het vuur te drogen en trekt nu zijn werkkieel en werkbroek aan. Trouwens, in alle andere gevallen is die kleding zeer geschikt op het bivak tot het verrichten van de zoo noodige corveeën en pionierarbeid.

Op deze wijze nu heeft de soldaat in den zomer — den tijd der oorlogen — voldoende bovenkleeding voor verwisseling.

Is hij in oordbivak of kantonnement ondergebracht, dan worden de omstandigheden hem reeds dadelijk gunstiger en kan er zeer zeker geen bezwaar zijn tegen het gekleed zijn in werkkieel en broek.

Waarom nu dat mouwvest medegesleept? Mogelijk zal men zeggen, omdat die kiel niet voldoende tegen koude beschut. Dit gaat zeer zeker niet door voor de maanden Juni tot en met Augustus; en in het najaar en den winter zal men in de eerste plaats den troep niet doen bivakkeeren en zullen dan naarmate van de gestrengheid van den winter, op andere wijze maatregelen getroffen moeten worden.

Men kan dan, na eerst den werkkieel onder de kapot te hebben doen dragen, naarmate de koude toeneemt, den troep het mouwvest toezenden en dit zoo noodig later door jacht- of andere vesten doen volgen.

Tegen die opzending zal dan wel geen bezwaar bestaan, daar er dan voor ons een geheel andere toestand zal zijn ingetreden. Wij zitten dan hoogst waarschijnlijk achter onze liniën.

En nu wat den ranselzak betreft.

Zien wij het voorschrift betreffende de gewijzigde uitrusting in, dan vinden wij op bladz. 25, dat deze tenue als bijzonder geschikt wordt aanbevolen bij detachering van troepen voor enkele dagen, waarbij de voeding van den soldaat niet verzekerd is.

Die ranselzak wordt dus, zooals blijkt, feitelijk alleen medegenomen tot het bergen der levensmiddelen. De man laat, behalve den eetketel met steel, geheel zijne uitrusting achter, met uitzondering van die kleine geriefelijkheden als een handdoek, een stuk zeep enz., die hij ook in zijn broodzak kan bergen. Maar nu vragen wij, is voor die gevallen dan eene afzonderlijke berging noodig? Waarom kan de man bij dergelijke detacheringen die levensmiddelen niet in zijnen ransel medenemen en zijne uitrusting, als thans bij gebruik van den ranselzak, in het kwartier of bivak achterlaten?

Mogelijk dat men zal vragen: ja, maar waarin moet de man die achterlaten? dan antwoorden wij: hij knoopt die uitrustingstukken in een handdoek of hemd, of maakt er op andere wijze een bundeltje van en dan worden die goederen vervolgens overgegeven aan een der gegraduateerden van dat gedeelte der compagnie dat achterblijft.

Wordt de compagnie in haar geheel gedetacheerd, dan wijst men iemand aan, dien men achterlaat om te zorgen voor de verdere opzending, ingeval

de compagnie niet meer ter plaatse mocht terugkeeren, voor welk geval men orders geeft.

Die opzending moet toch ook plaats hebben, al heeft de man zijne uitrustingstukken achtergelaten in den ransel.

Is de compagnie in het bataljonsverband, dan vraagt men aan welke compagnie die zorg moet worden opgedragen.

Wij vinden alzoo dien ranselzak overbodig en het geld voor aanmaak en onderhoud weggeworpen.

Niet alleen dat de geest van een troep zeer lijdt onder eene te zware bepakking, maar zij put het lichaam noodeloos uit en verlamt de veerkracht.

Wij zagen het te Atjeh, waar in '73 aanvankelijk met ransel werd uitgerukt, hoe de menschen zwoegden en tobden en zich vervloekten, en hoeveel ransels expresselijk verloren gingen of defect raakten en welk een juichkreet er opging en hoe de man zich geheel anders gevoelde, toen als algemeene maatregel gelast was geworden: »ransels voortaan achterlaten.»

Nu is het waar, dat men in Indië nog spoediger er onder lijdt, maar daar staat tegenover dat de bepakking er aanzienlijk minder is en dat wij, die niet aan hitte gewoon zijn, des zomers nog meer er van kunnen te lijden hebben, zoodat in dat opzicht het maken van eene vergelijking niet te gewaagd is. In ieder geval echter moet naar vermindering gestreefd worden.

Daar ons de zaak te belangrijk voorkomt, hebben wij gemeend dat het tijd werd haar onder de aandacht te brengen.

Tot zoover waren wij gekomen, toen wij in kennis werden gesteld met de aanschrijving van het D. v. O. van 24 December 1891, volgens welke aan de onderofficieren en minderen een derde onderbroek moet worden verstrekt. Het is nu meer dan dringend noodzakelijk dat voorgeschreven wordt, dat het niet in de bedoeling ligt dat die derde onderbroek te velde in den ransel wordt medegenomen, want mocht dit niet het geval zijn en men daaromtrent in het onzekere blijven verkeereren, dan zullen mogelijk sommigen ook dit kleedingstuk doen medenemen, maar in dat geval die troep nog minder »gefechtsfähig» doen zijn.

BUIJS.

's Hage, Jan. 92.

IETS OVER DE SPRINGPUNTEN DER GRANAATKARTETSEN.

Het verband, dat bij granaatkartetsen tusschen de vermoedelijke hoogten lengtespreiding der springpunten (HS_{50} spr. en LS_{50} spr.) bestaat, wordt vaak uitgedrukt door de formule

$$HS_{50} \text{ spr.} = LS_{50} \text{ spr.} \times \text{tang } \theta$$

waarin θ den invalshoek op den mondingshorizon voorstelt. Die formule geeft uitkomsten, welke vrij wel overeenstemmen met die, welke uit schietproeven verkregen worden.

Voor zoover ons bekend is, is door de verschillende schrijvers, die hunne gedachten over die zaak hebben openbaar gemaakt, wel gezegd, dat die formule bij benadering mag worden gebruikt, doch niet afgeleid door welke vergelijking de juiste betrekking tusschen de beide genoemde spreidingen wordt uitgedrukt (1). Het gevolg daarvan is, dat men niet in staat is de fout te beoordeelen, die in de verschillende gevallen gemaakt wordt door het bezigen der benaderde formule, en dat vaak hare uitkomsten in onverdiende mate gewantrouwd worden. Vrij algemeen is dan ook de meening verspreid, dat het waar moge zijn, dat die formule goede uitkomsten oplevert voor vlakke banen, doch dat het moeilijk is aan te nemen, dat zulks ook het geval is waar het sterk gekromde banen betreft. Velen schijnt het bezigen daarvan, zelfs in het eerstgenoemde geval, niet vrij van bedenking, en wel omdat zij overgaat in $HS_{50} \text{ spr.} = 0$, zoo men onderstelt, dat θ eens nul ware, terwijl in die onderstelling de vermoedelijke hoogtespreiding der springpunten blijkbaar gelijk is aan die der banen (2). Waar men met een formule voor $\theta = 0$ een valsche uitkomst verkrijgt, meent men hare uitkomsten ook te moeten wantrouwen, zoo θ weinig van nul verschilt, d. i. bij vlakke banen.

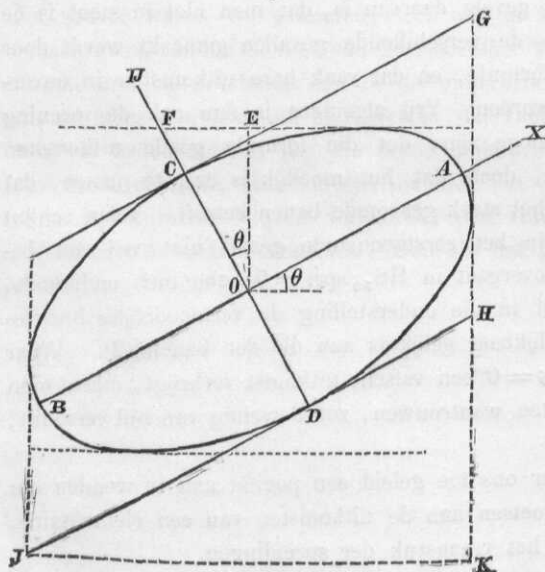
Die overwegingen hebben er ons toe geleid een poging aan te wenden om de »benaderde formule» te toetsen aan de uitkomsten van een elementaire, wiskundige beschouwing van het vraagstuk der spreidingen.

(1) Er wordt zelfs getwijfeld aan het bestaan van een eenvoudige betrekking tusschen die beide grootheden (*Mil. Spectator* 1890, bladz. 170, regel 12—9 v. o.)

(2) Met de uitdrukking »vermoedelijke hoogtespreiding der banen» ($HS_{50} \text{ bn.}$) bedoelen wij de vermoedelijke hoogtespreiding der granaatkartetsen, wanneer deze verondersteld worden niet (of eerst na den aanslag) te springen.

Wij zijn uitgegaan van de onderstelling, waarvan men in den regel uitgaat, dat de laatste gedeelten der banen van een spreidingsbundel evenwijdige rechte lijnen zijn. In die onderstelling zijn de springpunten der granaatkartetsen, geschoten onder zooveel mogelijk gelijke omstandigheden, gelegen binnen een ellipsoïde. Het gemiddelde springpunt, gelegen in de gemiddelde baan, is het middelpunt van dat lichaam. Nu denke men zich in dat punt drie rechthoekig op elkander staande coördinaten-vlakken: het eene verticaal en gaande door de gemiddelde baan, het tweede insgelijks door die baan en rechthoekig staande op het eerste, en het derde loodrecht op de gemiddelde baan. In de onderlinge doorsneden dier vlakken liggen dan de drie assen der ellipsoïde. De horizontale as stelt de totale breedtespreiding voor; de groote as is een stuk der gemiddelde baan en stelt de totale spreiding der springpunten voor in de *richting der baan*. Wat men noemt de totale *lengtespreiding* der springpunten is de afstand der evenwijdige, verticale vlakken, welke de ellipsoïde raken en loodrecht staan op het verticale vlak, waarin de gemiddelde baan is gelegen. Naarmate de invalshoek der projectielen grooter is, wijkt de lengtespreiding meer af van de spreiding in de richting der baan. Deze laatste stelt tevens de spreiding der buizen voor. Met het toenemen van de snelheid van het projectiel zal ook de buis sneller werken en de sas in den sasring sneller verbranden. Uit een groot aantal schietproeven, zoowel door KRUPP als door onze Commissie van Proefneming ge-

Fig. 1.

noemde assen als onderling onafhankelijk beschouwen.

nomen, mag worden afgeleid, dat de springafstanden onafhankelijk zijn van geringe verschillen in de snelheid, m. a. w. dat de spreidingen der buizen onafhankelijk zijn van de snelheid waarmee het projectiel zich beweegt (1), zoodat de groote as der ellipsoïde mag worden geacht te zijn onafhankelijk van de in haar verticaal vlak gelegen derde as. Daar men verder de breedtespreiding veilig onafhankelijk van de andere spreidingen kan aannemen, mag men de drie ge-

(1) Zie o. a. het artikel van den Kapitein A. DE FREMERY: »Tempeering en vluchttijd voor den springafstand», voorkomende in *De Ml. Spectator* 1890, bladz. 553.

Gaan wij thans over tot het afleiden van het verband, dat theoretisch, in de aangenomen onderstellingen, tusschen lengte- en hoogtespreiding bestaat.

Laat van de ellipsoïde, waarin al de springpunten gelegen zijn, fig. 1 de elliptische doorsnede met het vlak van teekening voorstellen (1). De groote as AB maakt met een horizontale lijn een hoek θ , den invalshoek op het horizontale vlak, gaande door het gemiddelde springpunt. Trekken wij twee horizontale raaklijnen en de lijn OE loodrecht daarop, dan is de totale HS spr. = 2 OE en de vergelijking der bovenste raaklijn van de gedaante $y = -x \operatorname{tang} \theta + d$. Het raakpunt (p , q) ligt in die lijn en op de ellips, zoodat wij hebben $q = -p \operatorname{tang} \theta + d$ en $\frac{p^2}{a^2} + \frac{q^2}{b^2} = 1$.

Lossen wij hieruit p op, dan vinden wij

$$p = \frac{a^2 d \operatorname{tang} \theta}{a^2 \operatorname{tang}^2 \theta + b^2} \pm \frac{ab}{a^2 \operatorname{tang}^2 \theta + b^2} \sqrt{(a^2 \operatorname{tang}^2 \theta + b^2 - d^2)}$$

De vergelijking geeft 2 waarden voor p , omdat in 't algemeen een lijn een ellips in 2 punten snijdt. Omdat onze lijn raaklijn is, moeten die beide waarden aan elkander gelijk zijn en derhalve d zoodanig wezen, dat de wortelvorm nul worde.

Uit $a^2 \operatorname{tang}^2 \theta + b^2 - d^2 = 0$ volgt

$$\text{OF} = d = \frac{1}{\cos \theta} \sqrt{(a^2 \sin^2 \theta + b^2 \cos^2 \theta)}.$$

De totale HS spr. = 2OE = 2OF cos θ = $\sqrt{[(2a)^2 \sin^2 \theta + (2b)^2 \cos^2 \theta]}$. . . (1)

In deze vergelijking zijn de assen $2a$ en $2b$ der ellips nog onbekend. Uit de figuur blijkt terstond, dat

$$(2b)^2 = \text{CD}^2 = \text{GH}^2 \cos^2 \theta \dots \dots \dots (2)$$

Om $2a$ te vinden merken wij op, dat wij den afstand van 2 verticale raaklijnen krijgen door in de vergelijking (1) sin θ met cos θ te doen omwisselen; alzoo

$$\text{IK} = \sqrt{[(2a)^2 \cos^2 \theta + (2b)^2 \sin^2 \theta]}.$$

Lossen wij hieruit $(2a)^2$ op en geven wij tevens $(2b)^2$ de even gevonden waarde, dan verkrijgen wij

$$(2a)^2 = \frac{\text{IK}^2}{\cos^2 \theta} + \text{GH}^2 \sin^2 \theta \dots \dots \dots (3)$$

waarin IK en GH resp. de totale LS spr. en de totale HS bn. voorstellen. Door substitutie van (2) en (3) in (1) krijgen wij:

$$\text{HS spr.} = \sqrt{(\text{LK}^2 \operatorname{tang}^2 \theta - \text{GH}^2 \sin^4 \theta + \text{GH}^2 \cos^4 \theta)}$$

waarvoor wij kunnen schrijven

$$\text{HS spr.} = \sqrt{[\text{LK}^2 \operatorname{tang}^2 \theta + \text{GH}^2 (\cos^4 \theta - \sin^4 \theta)]}$$

en daar de laatste factor van den tweeden term onder het wortelteeken gelijk

(1) Voor de duidelijkheid is in de figuur de kleine as veel te groot geteekend in vergelijking met de groote; in de werkelijkheid is de ellips veel gestrekter.

is aan $(\cos^2 \theta + \sin^2 \theta)(\cos^2 \theta - \sin^2 \theta)$, krijgen wij na een kleine herleiding en na substitutie voor IK en GH

$$\text{HS spr.} = \sqrt{(\text{LS}^2 \text{ spr.} \times \tan^2 \theta + \text{HS}^2 \text{ bn.} \times \cos 2\theta)} \dots (4)$$

Daar de vermoedelijke spreidingen het vierde gedeelte der totale zijn, is ook

$$\text{HS}_{50} \text{ spr.} = \sqrt{(\text{LS}_{50}^2 \text{ spr.} \times \tan^2 \theta + \text{HS}_{50}^2 \text{ bn.} \times \cos 2\theta)} \dots (5)$$

Wordt daarin $\theta = 0$ genomen, dan krijgt men naar behooren $\text{HS}_{50} \text{ spr.} = \text{HS}_{50} \text{ bn.}$, welke uitkomst — zooals wij reeds opmerkten — niet verkregen wordt met de benaderde formule.

Deze laatste ontstaat uit (5) door den tweeden term onder het wortelteeken te verwaarloozen, want dan gaat (5) over in

$$\text{HS}_{50} \text{ spr.} = \text{LS}_{50} \text{ spr.} \times \tan \theta \dots (6)$$

De vraag is thans: »in hoever is die verwaarloozing geoorloofd?» A priori kunnen wij reeds zeggen, dat bij gestrekte banen $\text{LS}_{50} \text{ spr.} \times \tan \theta$ groot is in vergelijking met $\text{HS}_{50} \text{ bn.}$, maar dat deze laatste waarde bijna geheel in rekening gebracht moet worden, omdat $\cos 2\theta$ niet zooveel van de eenheid afwijkt; bij sterk gekromde banen is $\text{HS}_{50} \text{ bn.}$ betrekkelijk grooter, doch daarentegen $\cos 2\theta$ zeer klein. Alleen door eenige concrete gevallen te beschouwen, kunnen wij den juisten invloed der verwaarloozing beoordeelen.

1ste voorbeeld. Mortier van 15 cM. Lading 0,4 KG. buskruit n°. 1. Stalen granaatkartetsen. Elevatie 30°.

Volgens de schootstafel is de invalshoek in het eindpunt 32°37'. Nemen wij dien hoek voor θ in formule (5) en (6) en leiden wij $\text{HS}_{50} \text{ bn.}$ af uit de schootstafel voor de granaat, dan vinden wij voor $\text{HS}_{50} \text{ spr.}$ met formule (5) en (6) resp. 20,6 en 19,2 M.

2de voorbeeld. Als het 1ste, doch de elevatie 40°. Met behulp van formule (5) vindt men 28,3 en met (6) 28 M.

3de voorbeeld. Br. kanon van 12 cM. L. A. Afstand 1500 M. Volgens de schootstafel is de invalshoek in het eindpunt 3°39' en $\text{LS}_{50} \text{ spr.} = 80 \text{ M.}$ Nemen wij voor de $\text{HS}_{50} \text{ bn.}$ die der (lichtere) granaat op dien afstand, dan geeft formule (5) voor $\text{HS}_{50} \text{ spr.}$ 5,2 M. en formule (6) 5,1 M.

4de voorbeeld. Als het 3de, doch de afstand 4000 M. Met behulp van de gegevens der schootstafels geven de twee formules resp. 19,7 en 20,9 M.

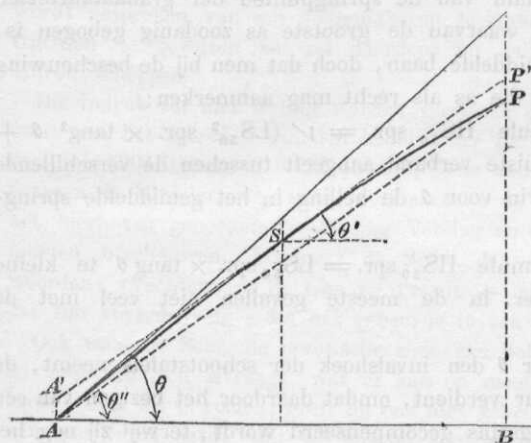
In die voorbeelden zijn echter de uitkomsten alle te groot, omdat voor θ moest worden genomen de helling in het gemiddelde springpunt en niet in het eindpunt.

Om met die omstandigheid rekening te houden, bijv. in het 2de voorbeeld, denken wij ons eenvoudigheidshalve een parabool, die door het eindpunt der baan en de monding gaat en die door den mondingshorizon onder 43° gesneden wordt, dan zal het laatste gedeelte der baan met die parabool samenvalen. Daar het gemiddelde springpunt slechts 15 M. van het eindpunt verwijderd is, kunnen wij veronderstellen, dat het op die parabool gelegen is. Uit de eigenschappen van deze kromme is af te leiden de formule

$$y = x \operatorname{tang} \theta \left(1 - \frac{x}{W}\right)$$

waarin W de dracht voorstelt, terwijl de oorsprong der rechthoekige coördinaten-assen in het eindpunt der baan genomen is. Berekenen wij daarmede

Fig 2.

de verheffing der baan op (1000—15) en op (1000—30) M. van de monding, dan vinden wij resp. 13,78 en 27,15 M. Vereenigt men P met A (fig. 2), dan is, volgens een eigenschap der parabool, PA evenwijdig met de raaklijn in S, dus $\theta' = \theta''$ en gemakkelijk te berekenen uit $\triangle APB$. De gevonden waarde $\operatorname{tang} \theta' = 0,905$ in formule (5) en (6) substitueerende, vindt men resp. 27,6 en 27 M. (De schootstafel geeft 25 M.,

welk getal iets te klein is.)

Neemt men in het 3de voorbeeld voor θ de met behulp der ballistische tafels afgeleide helling in het gemiddelde springpunt, dan geeft de benaderde formule bijna 4 in plaats van ruim 5 M., welk te groot getal ook de schootstafel aangeeft.

Tot nu toe hebben wij een stuk van de baan als een rechte lijn beschouwd, terwijl de kromming, vooral bij weinig gestrekte banen, vrij aanzienlijk is. Welken invloed zal die omstandigheid op de door ons gevonden cijfers uitoefenen? Omtrent het bedrag, waarmede de uiteinden van de groote as der ellipsoïde naar beneden gebogen zijn, valt op te merken, dat bij mortieren de kromming der baan het grootst is, doch ook de groote as der oorspronkelijke ellipsoïde vrij klein; bij lange kanonnen daarentegen is de baan weinig gekromd, doch die as ook grooter. Met het juiste bedrag behoeven wij ons echter niet bezig te houden, daar de beide einden der as ongeveer evenveel naar beneden gebogen zijn, zoodat door de kromming der banen de horizontale raakvlakken aan de vervormde ellipsoïde beide ongeveer evenveel dalen en alzoo de hoogtespreiding der springpunten geen merkbare verandering ondergaat. Berekenen wij bijv. in het 2de voorbeeld eens de waarden van P'P en A'A (fig. 2), dan vinden wij 0,21 M., voor beide nauwkeurig evenveel, omdat wij het laatste gedeelte der baan identisch genomen hebben met de parabool. Ook bij lange en korte kanonnen kunnen wij voor die berekening een stuk der baan beschouwen als te behooren tot een zekere parabool, waarvan de as verticaal staat, waardoor ook dáár de daling ter weerszijden even groot is. Door het niet geheel samenvallen van een gedeelte der baan met een parabool zal feitelijk het hoogste punt van de groote as der ver-

vormde ellipsoïde een weinig meer gedaald zijn dan het laagste, doch dat is zoo weinig, dat het verwaarloosd moet worden.

Resumeerende komen wij tot het besluit :

1°. dat het spreidingslichaam van de springpunten der granaatkartetsen een vervormde ellipsoïde is, waarvan de grootste as zoodanig gebogen is, dat zij samenvalt met de gemiddelde baan, doch dat men bij de beschouwing der vermoedelijke spreidingen die as als recht mag aanmerken;

2°. dat alsdan de formule $HS_{50} \text{ spr.} = \sqrt{(LS_{50}^2 \text{ spr.} \times \tan^2 \theta + HS_{50}^2 \text{ bn.} \times \cos 2 \theta)}$ het juiste verband aangeeft tusschen de verschillende spreidingen, en dat men daarin voor θ de helling in het gemiddelde springpunt behoort te nemen;

3°. dat de benaderde formule $HS_{50} \text{ spr.} = LS_{50} \text{ spr.} \times \tan \theta$ te kleine waarden oplevert, die echter in de meeste gevallen niet veel met de werkelijke verschillen; en

4°. dat, ingeval men voor θ den invalshoek der schootstafels neemt, de benaderde formule de voorkeur verdient, omdat daardoor het bezigen van een te groote waarde voor θ eenigszins gecompenseerd wordt, terwijl zij nog het voordeel heeft gemakkelijker in het gebruik te zijn.

J. J. BERKHOUT,
Kapitein der artillerie.

Amsterdam, Februari 1892.

BOEKAANKONDIGINGEN.

Het verachtelijke en verderfelijke van het duel, door W. M. H. ANTEN, Kapitein der Infanterie. Amersfoort. B. BLANKENBERG & Zn. 1892. Prijs f 0,90.

De Kapitein ANTEN voert hier tegen het duel een krachtig pleidooi, waarmede wij geheel instemmen. Hij heeft het onderwerp van alle zijden beschouwd en geen argument vóór of tegen onopgemerkt laten voorbijgaan.

Toch gelooven wij, dat de Schr. het doel eenigszins is voorbij gestreefd. Hij erkent, in zijne beschouwingen en in de onderstellingen waarop die berusten, *opzettelijk te overdrijven*, omdat, ofschoon het duel in ons leger gelukkig weinig voorkomt, toch de mogelijkheid bestaat, dat het misbruik daarvan mettertijd weer meer algemeen zal kunnen worden. Wij achten dien betoogtrant — hij moge met voorbedachten rade gekozen zijn — niet gelukkig. De redeneering des Schr. past dientengevolge veel meer op sommige buitenlandsche legers en op vroegere tijden dan op onze tegenwoordige toestanden. Het geschrift zal zoo-

doende — juist geheel in strijd met de bedoeling des Schr. (zie bladz. 98) — een wapen kunnen zijn in de handen van hen, die geen gelegenheid verzuimen om de gebreken onzer militaire samenleving breed uit te meten (men leze bijv. de Algemeene Beschouwingen van het Voorloopig Verslag omtrent de begroting van Oorlog voor 1892, waar met betrekking tot het duelleeren in ons leger wordt gesproken van een »onhoudbaren toestand" (!)). De Schr. heeft te veel trachten te bewijzen en zal daardoor bij oningewijden allicht een verkeerden indruk scheppen.

Die indruk zal niet weinig worden versterkt door de voorstelling, die de Schr. geeft van het optreden van den hoofdofficier in de bekende Utrechtsche duelzaak in Juni 1891 (bladz. 10—11 en 97), eene voorstelling volkomen in strijd met hetgeen de Minister van Oorlog verklaart in de Memorie van Beantwoording op het hierboven genoemde Voorloopig Verslag en wat wij dus als de juiste lezing moeten beschouwen. Wanneer de Schr. dat optreden karakteriseert met de woorden: »Vechten: of ik trap je d'r uit — als een lafaard", dan schijnt ons dat een »overdrijving", die het gebeurde in een geheel verkeerd licht stelt.

Ook waar de Schr. de practische zijde van het vraagstuk behandelt (bladz. 99 en volg.) en zich afvraagt, wat er kan en moet geschieden om het duel in ons leger geheel uit te roeien, heeft hij ons niet geheel bevredigd. Het eenige voorstel van positieven aard, dat wij daarbij aantreffen, is: dat de officier het duel moet weigeren. Ja, dat kan men hem wel aanraden, maar hij zal het niet doen. Wij zijn overtuigd, dat de overgrootste meerderheid onzer officieren het duel in beginsel afkeurt; maar wij meenen evenzeer, dat er weinigen onder hen zullen gevonden worden, die het niet vooralsnog als eene onder zekere omstandigheden onvermijdelijke zaak beschouwen. De Schr. geeft zeer terecht als de oorzaken daarvan aan: zorg voor het prestige tegenover kameraden en minderen en vrees voor ontslag. Wanneer het nu zóó met de zaak gesteld is en bovendien de Minister van Oorlog aan de Tweede Kamer zonder voorbehoud verklaart (zie de hierboven genoemde Memorie van Beantwoording), dat hij het duel »ten sterkste afkeurt, afgescheiden zelfs van de omstandigheid, dat het tweegevecht bij het Wetboek van Strafrecht is strafbaar gesteld", dan is — dunkt ons — het allereerste wat tot beteugeling van het duelkwaad behoort te geschieden, dat het Legerbestuur openlijk, uitdrukkelijk en onvoorwaardelijk het duel verbiedt. Dat verbod kan natuurlijk overtreden worden, met de gevolgen daaraan verbonden; maar het zal dan ten minste niet meer mogelijk zijn dat een chef een officier direct of indirect tot een duel dwingt, evenmin als het zal kunnen gebeuren, dat een officier wegens niet-duelleeren uit den dienst wordt ontslagen. Eerst dan zal men mogen verwachten, dat het gezond verstand gaandeweg zal zegevieren over de dwaalbegrippen omtrent de zoogenaamde militaire eer. Aan de chefs behoort het te kunnen worden toevertrouwd er voor te waken, dat de gedragingen hunner ondergeschikten aan de eischen van eer en plicht beantwoorden, terwijl de raden van onderzoek in hoogste instantie zullen te beslissen hebben of een officier zijn waardigheid heeft verbeurd; dit dus ook ingeval van belediging, doch dan niet wegens die *belediging* zelve, maar wegens de handelingen of uitingen, waardoor deze is uitgelokt of ontstaan.

Marsch- en transportdienst voor onderofficieren en korporaa's,
door B. G. KOOPMAN, kapitein der infanterie. *Zevende,*
herziene druk, bijgewerkt tot Februari 1892. Leeuwarden,
HUGO SURINGAR. 1892. Prijs f 0,50.

Wij vestigen de aandacht op deze uitgaaf, die, behoudens kleine wijzigingen, welke het gevolg zijn van veranderde bepalingen, met den voorgaanden druk overeenstemt.

Een *zevende* druk spreekt voor zichzelf, zoodat een verdere aanbeveling van dit nuttige werkje wel overbodig zal zijn.

Iets over éclaïreeren, door G. P. A. G. H. RÖMER, Ritmeester
der Huzaren. 's-Gravenhage, G. C. VISSER. 1892. Prijs
f 0,25.

Onder dezen titel heeft de Schrijver een vernieuwd betoog geleverd voor de stelling dat de cavalerie, wil zij de haar gestelde vraag oplossen om juiste berichten spoedig te doen inkomen, moet kunnen beschikken over ruimte en tijd, dat zij daartoe, zij ze patrouille of eskadron, ver vóór diengene moet uit zijn, die zijne bevelen op hare berichten zal moeten baseeren en dat haar daartoe volkomen zelfstandigheid moet worden toegekend. Het door Schr. gekozen voorbeeld, al is daarbij, zooals hij zelf erkent, de vijand weinig doortastend en brutaal, is weder een goed geleverd bewijs voor de waarheid dat een blik in de flank den grondslag vormt voor een oordeel, terwijl een blik in front, zoo niet onmogelijk, van weinig betekenis is." Bij de velddienstoefeningen nabij de garnizoenen komt het beschikken over voldoende ruimte tot éclaïreeren met den daardoor gewonnen tijd nooit en zelfs bij manoeuvres zelden tot zijn recht; hoe meer daarom bij oefeningen op de kaart en theoretische besprekingen daarop de aandacht der officieren wordt gevestigd, hoe minder de werkelijkheid hen daarbij onvoorbereid zal vinden. Uit dat oogpunt heeft de Schr. eene verdienstelijke brochure geschreven, die gaarne ter lezing en overdenking wordt aanbevolen. Dat zijn wensch dat een zijner wapenbroeders de pen tot aanvulling en wijziging zal opvatten, zal worden vervuld, wordt ook door ons gehoopt maar betwijfeld, met het oog op het weinige dat in de laatste jaren, behalve op sportterrein, wordt geleverd. Mogen wij den Schr. in aansluiting aan zijn wensch onder meer degelijks op het schriftelijk gebied betreffende den patrouilledienst wijzen op het hem wellicht onbekende artikel in de *Neue militärische Blätter* van Mei 1879, getiteld »die Cavallerie-Patrouille", waaruit de bovenstaande aanhaling is genomen en dat hij zeker evenmin als wij onvoldaan uit de hand zal leggen.

W. W.